

Pražská vysoká škola psychosociálních studií

**Narativní analýza životních příběhů imigrantů
přicházejících do České republiky**

Yuliya Voskoboynyk

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Magdalena Koťová

Praha 2012

Prague College of Psychosocial Studies

Narrative Analysis of Life Stories of Immigrants Coming to Czech Republic

Yuliya Voskoboynyk

The Diploma Thesis Work Supervisor:

Mgr. Magdaléna Kořová

Prague 2012

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

V Praze, dne 31.8.2012

.....

Anotace

Autorka této bakalářské práce se v teoretické části zabývá problematikou migrace na území České republiky. Uvádí zde historický kontext a současný pohled Čechů na imigranty z bývalého Sovětského svazu. Podává stručný přehled teorie o migraci a zmiňuje psychologické faktory, doprovázející proces migrace.

V empirické části se autorka opírá o kvalitativní výzkum v podobě narativní analýzy čtyř životních příběhů. Tato metoda byla zvolena pro zpracování polostrukturovaných rozhovorů a jejich rozbor. Cílem tohoto výzkumu bylo zjistit okolností, které motivovaly zúčastněné respondenty k emigraci. Limity práce jsou uvedené v diskusi, která rovněž shrnuje společné proměnné všech respondentek a upozorňuje na individuální rozdíly.

V závěru práce autorka shrnuje poznatky získané během výzkumu.

Klíčová slova

Migrace, integrace, narativní analýza, životní příběh

Annotation

In the theoretical part, the author of this bachelor's thesis is dealing with the problematics of migration in the area of Czech Republic. She presents here the historical context as well as contemporary views of immigrants from the former Soviet Union as seen by the Czech people. The author provides a brief overview of migration theory along with the psychological factors accompanying the process of migration.

In the empirical part, the author bases upon qualitative research in the form of narrative analysis of life stories. This method has been selected for the processing of 4 semi-structured interviews and their analyses. The goal of this research was to determine the circumstances which motivated the partakers to emigration. The limitations of this thesis are stated in the discussion that also summarizes the similar variables of all the respondents and points out the individual differences.

In the final part of this thesis, the author summarizes the knowledge acquired during the research.

Keywords

Migration, integration, narrative analysis, life stories

Obsah

Teoretická část	11
1. Migrace	11
1.1. Úvod do problematiky migrace	11
1.2 Současný pohled Čechů na migranty z bývalého Sovětského svazu.	13
1.3 Definice migrace	14
1.3.1 Rozdělení migrace	15
1.3.2 Obecná klasifikace migrace	16
1.3.3 Druhy migrantů.....	17
2. Psychologické faktory doprovázející proces imigrace.....	20
2.1 Úzkost.....	20
2.2 Stres	20
2.3 Posttraumatický syndrom	21
2.4 Identita.....	22
2.5 Postoje a prožívání	22
2.6 Akulturace a akulturační strategie	23
3. Narativní psychologie	25
3.1 Obecně o narativní psychologii - narativní perspektiva.....	25
3.2 Vyprávění a zkušenost.....	26
4. Metodologie	27
4.1 Cíle výzkumu	27
4.2 Metoda výzkumu	27

4.3	Způsob získávání dat	27
4.4	Způsob zpracování dat.....	28
4.5	Etika výzkumu.....	28
4.6	Charakteristika výzkumného vzorku a jeho výběr.	29
5.	Narativní analýza kasuistik.	30
5.1	Paní A.	30
5.2	Paní B.	39
5.3	Paní C.	44
5.4	Paní D.....	49
6.	Výsledky a jejich interpretace	54
6.1	Společné proměnné v narativech.....	54
6.2	Specifické proměnné v narativech	56
6.3	Diskuse	56
	Závěr	58
	Použitá literatura	59
	Internetové zdroje.....	60
	Příloha č.1. Doplnující pojmy migrace	61
	Příloha č. 2 Informovaný souhlas.....	62

Úvod

Světová globalizace bezesporu ovlivnila různými způsoby vývoj moderní společnosti v mnoha směrech. Celý svět se transformuje a narůstá mezinárodní migrace. Lidé cestují do jiných zemí za „lepším životem“, prací, studiem, kulturou, turizmem atd. Dalo by se říci, že kultura a společnost se stále vyvíjejí a stávají se postupně flexibilnějšími, než tomu tak bylo v minulosti. Složení obyvatelstva každého státu je ovlivňováno migračními vlnami z jiných států. Týká se to i monokulturní České republiky, která se postupem času přizpůsobuje celosvětovým změnám a tím pádem už není tolik unifikovaná. Dnes téměř neexistuje země či stát, ve kterém by žili pouze příslušníci jednoho etnika (PRŮCHA, 2010). Neustále se zvyšující počet lidí na celém světě z různých důvodů opouští své domovy a stěhuje se do jiných zemí (ASLAN aj, 2011). „*Přistěhovalci, kteří si za trvalý či dočasný nový domov zvolili Evropu, mají na celosvětové migraci cca 32% podíl*“ (ASLAN aj, 2011, s. 74).

V rámci své bakalářské práce se budu zabývat problematikou migrace ruský mluvících žen z oblastí bývalého Sovětského svazu, které se z různého důvodu přestěhovali do České republiky. Pomocí narativní analýzy životních příběhů těchto respondentek objasňuji, jaká motivace stojí za emigrací a s jakými problémy se mohou vystěhovalci potýkat. Cílem této práce je zjištění, jaké faktory hrály roli při jejich rozhodování. Při rozhovorech s respondentkami mě zajímal subjektivní výběr životních událostí, které byly popsány při autobiografickém vyprávění a jejich uspořádání. Zaměřila jsem se na „životní témata“ probandek a kritické momenty, které je pobídly k osudovým změnám. Budu rovněž zkoumat, zdá vůbec hráli roli rodinní příslušníci v životních příbězích, a pokud ano, vynasnažím se nalézt konkrétnější odpověď.

V první kapitole teoretické části se zabývám historickým úvodem do problematiky migrace. Nastiňují zde současný pohled Čechů na migranty ze

zemí bývalého Sovětského svazu. Rovněž uvádím několik definic migrace pro snadnější orientaci v problematice.

V druhé kapitole se věnuji psychologickým faktorům doprovázejících proces migrace. Popisuji zde některé jednotlivé aspekty, se kterými se mohou cizinci setkat. Jsou to zejména stavy úzkosti, stresu, nebo posttraumatický syndrom. Taktéž v této kapitole zmiňuji i strategie akulturací.

Ve třetí kapitole teoretické části se zabývám narativní analýzou a jejími jednotlivými částmi.

Ve čtvrté kapitole uvádím metodologii vlastního výzkumu, jeho cíle a způsob výběru respondentek. Vysvětluji způsob získávání dat, charakteristiku výběru vzorku respondentek a etiku výzkumu.

V páté kapitole uvádím jednotlivé kazuistiky a jejich analýzy.

V šesté kapitole shrnují výsledky výzkumu a jejich interpretaci. Součástí kapitoly je diskuse, která vysvětluje některé limity šetření.

Teoretická část

1. Migrace

1.1. Úvod do problematiky migrace

V období zlomu druhého a třetího tisíciletí je společenský a politický vývoj v Evropě ovlivněn migrací početných skupin obyvatelstva. Výrazná vlna migrace má svůj bezprostřední dopad i na Českou republiku (BITTNEROVÁ a MORAVCOVÁ, 2005). Dalo by se říci, že otevření hranic značně zjednodušilo migrační situaci. Díky uvolnění politického sevření se rozšiřují pracovní nabídky, kulturní přehled obyvatelstva a objevují se dříve nevídané možnosti. Kupříkladu dnes mladá generace velice ochotně opouští svoji rodnou zemi a cestuje stovky kilometrů za prací a případným studiem do zahraničí.

Migrace se tím pro ně stává jakýmsi trendem moderní doby, který prospívá jejich osobnímu vývoji. Starší generace by se naopak dala nazvat poměrně uzavřenou před těmito změnami. Všechno nové a neznámé ji určitým způsobem odrazuje až děsí. Dalo by se předpokládat, že je to způsobeno vlivem dřívějšího totalitního režimu. Tato doba poskytovala pouze omezené možnosti a změnila i postoje lidí uvnitř celého systému. Společnost měla potlačenou individualitu a generalizované postoje. Zdá se, že starší lidé mají dodnes kvůli dřívějšímu masovému, konformnímu stylu přemýšlení, vyhraněné názory na cizince a jsou ovlivněni množstvím předsudků. Politický převrat sice pobídnul Čechy k velkým změnám, ale nedá se předpokládat, že se stanovisko všech lidí vychovávaných v komunistickém režimu, zázračně změní ze dne na den. Jejich dosavadní jistoty byly narušeny, kotvy zajišťující stabilitu a neměnnost zanikly. Museli hledat nový model fungování ve státě plném změn. Je přirozené, že nové etnické skupiny přicházející do dříve uzavřeného státu, budou hostitelské obyvatelstvo zneklidňovat.

„Příchody početných skupin přestěhovalců z východní a jihovýchodní Evropy, severoamerického a jihoamerického kontinentu vytvářejí v České republice novou mezietnickou kontaktní situaci. Vzniká mezietnické klima, které je českému obyvatelstvu neznámé a cizí“ (BITTNEROVÁ a MORAVCOVÁ, 2005, s.5).

V letech 1950 - 1990 představovaly národnostní menšiny a jinoetnické skupiny nepodstatné procento v absolutní většině tehdejší české společnosti. Tyto generace Čechů vyrůstaly s vědomím, že až na menší výjimky, žijí příslušníci většiny národnostních menšin rozptýleně mezi českou populací. Obyvatelé byli přesvědčeni o jediné možné alternativě a hodnotovém cíli pro cizince a to o integraci do české společnosti (BITTNEROVÁ a MORAVCOVÁ, 2005).

Zvláštní etnickou skupinou v Čechách jsou Řekové. V roce 1948 jich přišlo do Československa několik tisíc. Nestabilní válečné nepokoje a represe vůči odpůrcům monarchistů zapříčinili emigraci uprchlíků do zemí s klidnější a pro ně příznivější politickou situací. Tato migrace by se dala označit za nedobrovolnou, politicky a vojensky podmíněnou. Byla plánovaná původně krátkodobě. Po změně nebo ustálení režimu se měli povstalci vrátit zpátky do rodné země. Ovšem po nějaké době strávené na území Československa se většina Řeků, kteří se stačili etablovat, odmítla vrátit zpět do Řecka. Dodnes žije maximum řeckých imigrantů v Praze a v Brně.¹

Ve druhé polovině 19. století přicházeli do českých zemí studenti středních a vysokých škol z Ukrajiny, Ruska, Srbska nebo Slovinska. V té době tito „slovanští bratři“ působili na původní obyvatelstvo přátelsky. Svým příchodem a koexistencí s majoritní společností, zahraniční studenti obohacovali kulturu a přinášeli nové poznatky, ovšem zároveň se zde dlouho nezdrželi a převážná většina z nich se opět vrátila do své domoviny.

¹ OTČENÁŠEK, J. Cizinci v České republice /online/. c2001, poslední revize 16.6.2005 /cit. 27.8.2012/. Dostupné z <http://www.cizinci.cz/files/clanky/127/Rekove2.pdf>

Například vlna ukrajinských studentů v roce 1902 odešla za studiem do Čech a založila zde první ukrajinský spolek, informující českou veřejnost o podstatě ukrajinského problému. Tato Ukrajinsko-rusínská společnost oficiálně zanikla po šesti letech.²

Postupem času se však pohled na cizince přicházející do Čech poněkud změnil. Obzvlášť je tato změna patrná u přestěhovalců z bývalého Sovětského svazu. Jsou často spojováni s obdobím okupace v roce 1968 a jen stěží se této „nálepky okupantů“ zbavují.

1.2 Současný pohled Čechů na migranty z bývalého Sovětského svazu.

S nadsázkou lze říci, že se v dnešní době musí imigranti z bývalého Sovětského svazu potýkat s negativním hodnocením ze strany Čechů. Česká společnost vychovávaná za totalitního režimu často generalizuje pohled na „bývalé soudruhy“ a asociuje si jejich příchod s obdobím okupace. Jsou vnímáni jako uchvatitelé a uzurpátoři, kteří si nárokují pracovní pozice určené pro příslušníky většinového národa. Pešková uvádí, že například Ukrajinci přicházejí do Čech s nálepkou „*námezdního dělníka vykonávajícího nekvalifikovanou práci*“ (MORAVCOVÁ aj. 2006).

Avšak nikdo se neobtěžuje přemýšlet, zda Češi jsou vůbec ochotni podobnou práci sami vykonávat a zdá nejsou migranti zbytečně osočováni z „krádeže pracovních míst“, o které stejně nikdo z tuzemců nejeví zájem. Pešková taky zmiňuje jejich sousedy Rusy, kteří jsou vnímáni jako příslušníci „země tíhnoucí ke krajnostem“ (MORAVCOVÁ aj. 2006). Jsou spojováni s takovými pojmy, jako je mafie, arogance, nadřazenost, nebo nevychovanost. Rozhodně se nepokouším tvrdit, že výše uvedené hodnocení některé jedince skutečně nevystihuje (i když právě zařazení do řad mafie by se dalo vlastně

² ZILYNSKIJ, B. Cizinci v České republice /online/. c2003, poslední revize 16.6.2005 /cit. 27.8.2012/. Dostupné z http://www.cizinci.cz/files/clanky/124/Ukrajinci_ceskych_zemi_po_roce_1989.pdf

nazvat předsudkem a strachem z neznáma). Raději bych poukázala na myšlenku, že člověk má být posuzován jako individuum a neměl by automaticky pykat za všechny prohřešky svého národa. Migrace jako taková přináší své plusy i mínusy. Záleží vždy na lidském přístupu, ochotě ke spolupráci a vzájemné toleranci.

Vědečtí pracovníci z ústavu pro český jazyk (Ústav pro jazyk český Akademie věd ČR) provedli v letech 2001 a 2002 výzkum o obrazu cizinců v masmédiích a zjistili, že velká část xenofobních předsudků vůči etnickým menšinám je tvořena předkládaným mediálním obrazem. Ve zpravodajství nejsou Češi, na rozdíl od cizinců, zpravidla označováni etnickou kategorií. Čtenářům a divákům je pak zprostředkován obraz, v němž ohrožení přichází od zpravidla jasně rozpoznatelných cizích osob odlišné etnicity. Rozdílnost menšin je prezentována řadou popisů neobvyklého vzhledu a povětšinou je rovněž zdůrazněna i nesrozumitelnost jejich jazyka.³

1.3 Definice migrace

Dá se říci, že doposud neexistuje žádná obecně přijímaná definice pro "migranta". Pojem „migrant“ se dříve používal pro pojmenování všech osob, které se dobrovolně rozhodli opustit rodnou zemi z důvodů „osobního pohodlí“ a bez zásahu vnějšího přesvědčivého faktoru. Dříve se tedy tento termín aplikoval na osoby a jejich rodinné příslušníky, kteří se přesouvali do jiné oblasti, nebo země za účelem zlepšení vlastních sociálních podmínek a vyhlídek do budoucna pro sebe a svých rodin.

Organizace spojených národů definuje migranta jako jednotlivce, který pobýval v cizí zemi déle než jeden rok, bez ohledu na příčiny (dobrovolné nebo nedobrovolné) a prostředky (pravidelné nebo nepravidelné)

³ DRBOHLAV, D., LUPTÁK, M., JANSKÁ, E., BOHUSLAVOVÁ, J. Cizinci v České republice /online/. c1999, poslední revize 16.6.2005 /cit. 27.8.2012/. Dostupné z http://www.cizinci.cz/files/clanky/129/ruska_komunita.pdf

používané k migraci. V rámci tohoto vymezení, se ti, kteří cestují na kratší období jako turisté a podnikatelé, nedají považovat za migranty.⁴

1.3.1 Rozdělení migrace

Migrace, neboli pohyb obyvatelstva je změna trvalého pobytu. Lze ji definovat jako časově více či méně ohraničený proces přesunu lidí mezi prostory určenými státními hranicemi.⁵

Ke stěhování obyvatelstva dochází v rámci jednoho státu, nebo překročením státních hranic. Migraci tedy můžeme rozdělit na vnitřní a mezinárodní. Interní migraci lze definovat jako změnu trvalého pobytu za hranice určité administrativní jednotky, zpravidla obce. Zatímco mezinárodní migrace je definována jako změna obvyklého pobytu za hranice státu.⁶

Dalším kritériem pro diferenciaci migrace jsou důvody, které vedou k přestěhování. Může se jednat o dobrovolnou migraci, kdy se lidé stěhují kvůli studiu, práci, sloučení rodiny nebo z jiných důvodů. Na druhou stranu existuje i nedobrovolná migrace, kdy lidé utíkají ze své vlasti ve snaze

⁴ vlastní překlad: „*The United Nations defines migrant as an individual who has resided in a foreign country for more than one year irrespective of the causes, voluntary or involuntary, and the means, regular or irregular, used to migrate. Under such a definition, those travelling for shorter periods as tourists and businesspersons would not be considered migrants.*“

Key Migration Terms. *International Organization for Migration* /online/. /cit. 27.8.2012/. Dostupné z <http://www.iom.int/jahia/Jahia/about-migration/key-migration-terms/lang/en#Migrant>

⁵ Azyl a migrace. *Ministerstvo vnitra České republiky* /online/. /cit. 27.8.2012/. Dostupné z <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/azyl/migrace.html>

⁶ Azyl a migrace. *Ministerstvo vnitra České republiky* /online/. /cit. 27.8.2012/. Dostupné z <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/azyl/migrace.html>

vyhnout se násilí, politickému nátlaku, konfliktům, přírodním katastrofám a jiným situacím.⁷

1.3.2 Obecná klasifikace migrace

Obecně je migrace klasifikovaná odborníky na čtyři základní typy:

- 1) Stálá (trvalá) migrace;
- 2) Pracovní migrace;
- 3) Přesuny uprchlíků;
- 4) Ilegální (nedokumentovaná) migrace.⁸

Hlavními důvody k migraci v dnešní době jsou velké ekonomické rozdíly mezi jednotlivými světadíly, odlišná ekonomická úroveň států, rozdílná vyspělost moderních technologií a velké rozdíly v životní úrovni obyvatel. Lidé hledající stabilitu se stěhují z mnoha různých důvodů. Ekonomická nestabilita a změna životních standardů, rychlý demografický růst, válečné, náboženské a národnostní střety, zhoršování kvality životního prostředí jsou označovány jako "*push*" faktory. Naopak "*pull*" faktory přitahují migranty především do západních zemí. Jsou to např. politická stabilita, ekonomická prosperita, vysoká kvalita života, svoboda a možnost seberealizace.⁹

Cizinci nezanedbatelným způsobem ovlivňují složení obyvatelstva. Většina z nich se snaží integrovat do sociálního a pracovního života společnosti. Migrace je ovlivněná širokým spektrem vnějších a vnitřních faktorů.

⁷ Azyl a migrace. *Ministerstvo vnitra České republiky* /online/. /cit. 27.8.2012/. Dostupné z <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/azyl/migrace.html>

⁸ Imigranti. *Imigrace* /online/. /cit. 27.8.2012/. Dostupné z <http://www.imigrace.cz/rozdeleni-imigrantu>

⁹ Migrace *Demografický informační portál* /online/. /cit. 27.8.2012/ ISSN 1801-2914. Dostupné z: http://www.demografie.info/?cz_migrace

1.3.3 Druhy migrantů

Mezinárodní organizace pro migraci rozlišuje několik druhů migrantů:

Legální migrant – člověk, který vstoupil na území cizího státu a pobývá zde v souladu s kritérii pro přijetí migrantů daného státu.

Ekonomický migrant – osoba, která opustila své obvyklé místo pobytu za účelem přesídlení mimo jeho zemi původu, kvůli zlepšení kvality života. Často se tento termín používá pro odlišení prchajících, pronásledovaných uprchlíků a rovněž pro osoby, které se snaží vstoupit do země bez právního povolení, nebo pomoci azylového řízení bez pravoplatného důvodu. Stejně tak může být tento termín použitý pro osoby opouštějící zemi jejich původu za účelem zaměstnání.

Nelegální migrant – osoba, které z důvodů neoprávněného vstupu, porušení podmínek vstupu, nebo pozbytí platnosti jeho víza, chybí právní povolení k pobytu v cizí zemi. Definice zahrnuje i osoby, které vstoupily do cizí země s platným povolením, ale zůstaly zde na delší dobu, než jim bylo povoleno, nebo následně nastoupily do neoprávněného zaměstnání.

Kvalifikovaný migrant – migrující pracovník, kterému jeho dovednosti nebo získané odborné zkušenosti obvykle poskytují preferenční zacházení a přijetí do cizí země (a tudíž má i menší omezení týkající se délky pobytu. Změny zaměstnání a sloučení rodiny).

Dočasně migrující pracovník – kvalifikovaný, napůl kvalifikovaný, nebo nekvalifikovaný pracovník, který zůstává v cizí zemi na omezenou dobu, která je stanovena v pracovní smlouvě. Také se nazývá smluvní pracovní migrant.¹⁰

¹⁰ vlastní překlad:

„**documented migrant** - A migrant who entered a country lawfully and remains in the country in accordance with his or her admission criteria.

Stěhování obyvatelstva poskytuje rozšíření možností pro migranty. Ve velkých městech je zcela přirozené být v kontaktu s odlišnou kulturou, nebo náboženstvím. Moderní společnost se snaží využít stěhování obyvatelstva ve svůj prospěch a využít tak pozitivního potenciálu migrace. Scheu zmiňuje souvislost fenoménu migrace s různými otázkami. Jako příklad v rámci celosvětové perspektivy, uvádí mezinárodní strategii proti chudobě, prevenci ozbrojených konfliktů a globalizaci světové ekonomiky. Autoři ve své knize zdůrazňují velký pokrok v migraci oproti minulosti, který je patrný v rámci Evropské unie. Nejmarkantnějším znakem evropské integrace bylo odstranění

economic migrant - A person leaving his or her habitual place of residence to settle outside his or her country of origin in order to improve his or her quality of life. This term is often loosely used to distinguish from refugees fleeing persecution, and is also similarly used to refer to persons attempting to enter a country without legal permission and/or by using asylum procedures without bona fide cause. It may equally be applied to persons leaving their country of origin for the purpose of employment

irregular migrant - A person who, owing to unauthorized entry, breach of a condition of entry, or the expiry of his or her visa, lacks legal status in a transit or host country. The definition covers inter alia those persons who have entered a transit or host country lawfully but have stayed for a longer period than authorized or subsequently taken up unauthorized employment (also called clandestine/undocumented migrant or migrant in an irregular situation). The term "irregular" is preferable to "illegal" because the latter carries a criminal connotation and is seen as denying migrants' humanity.

skilled migrant - A migrant worker who, because of his or her skills or acquired professional experience, is usually granted preferential treatment regarding admission to a host country (and is therefore subject to fewer restrictions regarding length of stay, change of employment and family reunification).

temporary migrant worker - Skilled, semi-skilled or untrained workers who remain in the destination country for definite periods as determined in a work contract with an individual worker or a service contract concluded with an enterprise. Also called contract migrant workers.

Key Migration Terms. *International Organization for Migration* /online/. /cit. 27.8.2012/.

Dostupné z <http://www.iom.int/jahia/Jahia/about-migration/key-migration-terms/lang/en#Migrant>

pohraničních kontrol mezi členskými státy. Tento krok zjednodušil přesun mezi jednotlivými státy Evropské unie, ale na druhou stranu ztížil kontrolu migrace. Jednotlivé státy postrádají ucelený systém pro kontrolu nelegální migrace (ASLAN aj. 2011).

2. Psychologické faktory doprovázející proces imigrace

Migrace je proces představující zásadní převrat v životě jedince, znamená to substituci jeho přirozeného prostředí cizím, včetně přehodnocení postojů a změny ve vnímání sama sebe, a své identity. Přesídlení do cizí země může mít za následek velmi vážné změny v psychice člověka. Může vzniknout kulturní šok, neboli „*souhrn pocitů ze života v cizím prostředí, pocitů z neznámých, nečekaných či nepříjemných, nových reakcí či podnětů, s nimiž se najednou člověk neustále v cizině setkává.*“¹¹

U některých jedinců se dá předpokládat vznik deprese, na základě pocitu vykořenění, stesku po domově, tzv. „heimweh“, frustrace, nebo sociální izolace. Může být navozený posttraumatický stresový syndrom, zpomalující a narušující procesy integrace.

2.1 Úzkost

Baštecká popisuje vznik úzkosti neboli anxiety, jako reakci na signál nebezpečí. Jedinec zhodnotí vnímané nebezpečí jako nezvládnutelné vlastními silami, následně se dostaví prožitek bezmoci, který pak zpětně posílí úzkost. Úzkost nemíváme z něčeho konkrétního, je zdánlivě bezdůvodná, v podstatě nevíme, co, kdy a jak nás může ohrozit – a na rozdíl od strachu nemá konkrétní předmět. Avšak může přecházet až k ostře ohraničeným a někdy i absurdním fobiím (BAŠTECKÁ a GOLDMAN, 2001).

2.2 Stres

Heretik ve své publikaci popisuje stres jako reakci organismu na nadměrnou psychickou zátěž. Jedná se o nespecifickou, fylogeneticky starou, stereotypní adaptační reakci, připravující osobnost původně na fyzickou aktivitu (reakce útok - útěk). Je iniciována podněty, které nazýváme stresory. V rámci migrace se dá uvažovat o stresorech psychologické povahy. Sem

¹¹ Kulturní šok. *Inkluzivní škola* /online/. /cit.27.8.2012/. Dostupné z <http://www.inkluzivniskola.cz/kdo-odkud-prichazi-do-cr/kulturni-sok>

můžeme zařadit psychické trauma, konflikty, interpersonální vztahy, obavy o budoucnost, anticipační a situační stresory vyplývající ze sociálního styku. Mezi mediátory stresu patří sociální podpora, copingové mechanismy, nebo způsob kognitivní interpretace. Stresy mohou ovlivnit životní spokojenost, motivaci, mezilidské vztahy a v neposlední řadě i zdravotní stav v důsledku vzniku psychosomatických obtíží (HERETIK a HERETIK, 2007).

Rovněž mohou mít za následek zpomalení procesu adaptace v novém prostředí, což je pro nově příchozího migranta velice stěžejní.

2.3 Posttraumatický syndrom

Podle Heretika je posttraumatická stresová porucha (dále jen PTSD) opožděnou, přetrvávající reakcí na stresovou situaci nebo událost, která má výjimečně ohrožující, nebo katastrofální charakter (HERETIK a HERETIK, 2007).

Charakteristiky PTSD :

Jedinec byl vystaven traumatické události

Traumatická událost je neodbytně znovuprožívána ve formě představ, myšlenek, nebo vjemů, opakovaných a nepříjemných snů, které se týkají události, pocitů regrese traumatické události ve formě znovuprožívání, iluzí, halucinací a epizod disociačních flashbacků.

Trvalé vyhýbání se podnětům spojených s traumatem, ochromením všeobecné vnímavosti, které nebylo přítomno před traumatem. Tyto faktory se projevují třemi, nebo i několika dalšími z následujících kritérií:

1. Snahou vyhnout se myšlenkám, pocitům nebo rozhovorům spojeným s traumatem.
2. Snahou vyhnout se činností, místům nebo lidem vyvolávajícím vzpomínku na trauma.
3. Neschopností vyvolat nějaký důležitý moment traumatu.
4. Snížení zájmu o důležité činnosti.

5. Pocitem lhostejnosti nebo odcizení ve vztahu k jiným.
6. Zúžením a oploštěním rozsahu emotivity.
7. Pocitem omezených možností do budoucna.¹²

2.4 Identita

Identita je chápána jako kulturně podmíněný konstrukt, který je sycený společně sdílenými kulturními hodnotami objevenými v každodennosti. Kulturní hodnoty se však mohou i nově vytvářet. Etnická a skupinová identita nezávisí na přání a psychických dispozicích jedince, ale naopak je jím přijímána a osvojována z kultury v průběhu akulturace (BITTNEROVÁ a MORAVCOVÁ, 2005). Jedinec je v cizí zemi mnohdy odtržený od své rodiny a přátel. Nachází se v neznámém prostředí s odlišným jazykem a kulturou, která se liší od jeho „přirozeného prostředí“. Kulturní změny zahrnují přizpůsobení ve společenských zvycích i v ekonomickém a politickém životě.

2.5 Postoje a prožívání

V České republice se zatím opomíjí otázka vnitřního prožívání vlastních pozic národnostních menšin, etnických komunit, imigračních skupin a jejich ukotvení ve společnosti. Tím je míněna jejich sebereflexe postavení příslušníků menšinových komunit v cizí zemi a také jejich postoj k vlastní identitě (BITTNEROVÁ a MORAVCOVÁ, 2005). „*Pro všechny příchozí skupiny cizinců je charakteristický cílový postoj soužití s českou společností. Uznávají nezbytnost alespoň částečně se přizpůsobit českému kulturnímu prostředí. Současně se však v České republice uvědomělé konstituují jako svébytné etnické a kulturní subjekty*“ (BITTNEROVÁ a MORAVCOVÁ, 2005, s.6).

¹² LOUBALOVÁ, S. *Posttraumatická stresová porucha*. /online/. /cit. 27.8.2012/. Dostupné z http://www.phil.muni.cz/~hump/psychoterapie/deti/Papers/PTSD_Loubalova.pdf s. 5.

2.6 Akulturace a akulturační strategie

Akulturace je častý a zároveň neuvědomovaný proces v lidské společnosti. Probíhala v historii lidstva od doby, kdy se vytvořila rozdílná etnika a jejich jazyky a kultury. Jedná se o přejímání prvků jedné kultury jedinci jiné kultury prostřednictvím komunikace. Spontánní akulturace se objevuje ve všech případech trvalého či dlouhodobého kontaktu mezi dvěma, nebo více rozdílnými kulturami (PRŮCHA, 2010).

John W. Berry si pokládá otázku: Co se stane s jednotlivcem, který vyrůstal v jedné kultuře, když se bude snažit žít v jiném kulturním kontextu (BERRY, 1977)?

Sociokulturní prostředí silně modeluje chování a jednání lidí. Budou jednotlivci pokračovat v předchozím způsobu chování, jak tomu bylo v rodné zemi, nebo změni svůj repertoár chování, který bude vhodnější pro nové prostředí (BERRY, 1977)? Těmito otázkami se zabývají odborníci přes interkulturní psychologii.

Berry se zabírá akulturačními strategiemi. Tyto strategi nesou různá jména, která jsou rozdílná v závislosti, zdá se jedná o společnost pluralitní nebo minoritní. Jedná se o teorie: asimilační, separační, integrační a marginalizační.

Asimilační strategie je z úhlu pohledu minoritní společnosti snaha o každodenní interakci s pluralitní společností a nezájem o udržení své vlastní kulturní identity (BERRY, 1977). Asimilace ovlivňuje začlenění minorit do jazyka, tradic, hodnot, morálky a chování pluralitní společnosti.

Separační strategie je opakem předchozí, asimilační. Jedná se o udržování původních kulturních hodnot a zabránění interakcí s pluralitní společností.

Při udržování kulturních hodnot obou společností (jak pluralitní tak i menšinové) dochází k vzájemné interakci. Tím můžeme definovat **integrační** strategii.

Pokud minoritní společnost neprojevuje zájem o interakci s pluralitní společností a zároveň neudržuje svoji vlastní kulturu, pak se jedná o **marginalizační** strategií (BERRY, 1977).

3. Narativní psychologie

3.1 Obecně o narativní psychologii - narativní perspektiva

Narativní psychologie se týká struktury, obsahu a funkce příběhů, které si navzájem sdělujeme během sociálních interakcí. Přijímá, že žijeme ve světě plném příběhů, kam vkládáme příběhy naše i činy ostatních a interpretujeme je prostřednictvím příběhů, které si vzájemně sdělujeme. Prizmatem vyprávění tak nejenom utváříme okolní svět a sami sebe, ale i samotné příběhy jsou utvářeny podle nás. Na rozdíl od jiných kvalitativních metod výzkumu, narativní psychologie se nesoustřeďuje pouze na metody, ale i na širší ontologické otázky. Vyprávění zdůrazňuje naše bytí a naši existenci ve světě (CAMIC aj. 2003).

V narativním výzkumu je nahlíženo na zkoumanou skutečnost z hlediska narativní perspektivy. Konstituujeme naše pojmy, přístupy a hypotézy určitými perspektivami, které často spočívají v tom, že je na zkoumanou skutečnost nahlíženo skrze určitou metaforu (CHRZ, 2007).

Sarbin (1986) uvádí vyprávění příběhů jako organizující princip lidské psychiky (cit. dle CHRZE, 2007). *„Přijmeme-li vyprávění či příběh jako perspektivu pohledu, pak se nám v této perspektivě může člověk jevit jako bytost myslící, prožívající a jednající „z hlediska příběhů“.* Narativní přístup tedy od samého počátku říká, že „realita“, se kterou na základě své perspektivy zachází, je „realitou“ konstruovanou, stejně tak jako „reality“ konstruované z jiných (často nereflektovaných) perspektiv“ (CHRZ, 2007, s.7).

Narativní konstrukci tedy chápeme jako princip strukturace zkušenosti. Život dostává svůj tvar, řád, směr, smysl a vzájemnou souvislost prostřednictvím narativní konstrukce, díky které interpretujeme život, který je současně podle ní ztvárněn. *„Narativní výzkum by se měl zaměřit na způsob, jakým je prostřednictvím narativní konstrukce dáván zkušenosti či životu význam“* (CHRZ, 2007, s.7).

Budeme-li chtít zjistit, jaký význam přisuzuje člověk svému životu či zkušenosti, potom se zaměříme na způsob jeho narativní strukturace (CHRZ, 2007).

3.2 Vyprávění a zkušenost

Otázkou, zda „vyprávíme život, nebo žijeme vyprávění“, se zabývalo několik odborníků. Vladimír Chrz se snažil dopátrat k odpovědi na tuto otázku ve své publikaci „Možnosti narativního přístupu v psychologickém výzkumu“. Jako jednu z možností řešení popisuje Chrz existenci primárně prožitkové úrovně zkušenosti, která může, nebo nemusí být reflektována. Tato reflexe by pak mohla najít výraz ve slovech, která by mohla být zformována do podoby vyprávění (CHRZ, 2007). „*Primární, původní zkušenost je chápána jako „přirozený postoj“, ve kterém jedinec ve svých percepcích ještě není vyčleněn z okolního světa. Jakákoliv verbalizace včetně vyprávění, je tedy čímsi dodatečným a odvozeným*“ (CHRZ, 2007, s.8).

Další možnosti výkladu představuje řada pojetí, považujících za bezpředmětné rozlišovat mezi zkušeností a jejím jazykovým vyjádřením, neboli mezi životem a vyprávěním. Konopásek (1966) uvádí, že „*text či diskurs je zde chápáno nejen vyprávění samotné, ale také ten, kdo vypráví, i to, o čem se vypráví, tedy osoby, jejich jednání a prožívání, události, věci, historické a kulturní souvislosti apod. Logika textu, diskursu či narativní konstrukce je v takovémto pojetí rozšířena na realitu života a prožívajícího subjekt*“ (cit. dle CHRZE, 2007, s.8).

Kompromis představuje podle Chrze, Paul Ricoeur, který navazuje na hermeneutickou tradici, tedy naukou, jak správně chápat význam textu. Toto pojetí také předpokládá, „*že život dostává význam skrze své narativní ztvárnění, a že nikoliv pouze vyprávění o životě, ale také „život sám“ má svoji narativní strukturu. V žitém vyprávění i ve vyprávěném životě však cosi „přichází ke slovu“*“ (cit. dle CHRZE, 2007, s.8). Tedy je předpokládáno, že život má svou přednarativní strukturu.

Empirická část

4. Metodologie

4.1 Cíle výzkumu

Cílem výzkumu je snaha nastínit pomocí jedinečných životních příběhů motivaci žen k emigraci z republik bývalého Sovětského svazu. Pomocí narativní analýzy se snažím v jednotlivých rozhovorech uchopit „životní téma“ a tím lépe pochopit motivaci probandek k emigraci. Zaměřila jsem se na jednání účastnic výzkumu, nalezení společných proměnných a pohnutek ke změně. Při samotné analýze se snažím specifikovat letmo načrtnuté obtíže při rozhodování a vyzdvihnout podstatu klíčových témat. Pomocí této metody usiluji o nalezení klíčových událostí vedoucích ke změně místa k životu, hodnot, životních plánů a způsobů aktérství. Mým cílem je najít a uchopit zápletku a tematickou linii v jednotlivých narativách a tím zmapovat podmíněnost emigrace u každé respondentky. Důležité pro tento výzkum mi přijde i to, zdá jsou zúčastněné izolovány v hostitelské zemi od příslušníků většinového národa, nebo se do této společnosti zvládnou integrovat. Rovněž pokládám za přínosnou informaci, zda se probandky setkaly s negativistickými postoji, nebo na sobě pocítily uzavřenost majoritní společnosti.

4.2 Metoda výzkumu

V praktické části této práce jsem zvolila kvalitativní výzkum. Na rozdíl od kvantitativní metody, tento výzkum neposkytuje informace o velkém počtu respondentů, ale umožňuje hlubší porozumění danému tématu a pochopení jednotlivých kauzistik. Pomáhá lépe chápat příběhy a situace zúčastněných osob (MIOVSKÝ, 2006).

4.3 Způsob získávání dat

Data pro tento výzkum byla získána prostřednictvím polostrukturovaného rozhovoru. Jednalo se o autobiografické příběhy, zaměřené na hlavní téma - migraci do České republiky. Respondentky byly

vybídnu ty k tomu, aby vyprávěly svůj životní příběh. Poté jim byly kladeny doplňující otázky týkající se klíčových témat výzkumné sondy. Zajímaly mě vztahy v jejich rodinách. Zda měly v minulosti nějaké plány, a jakým způsobem je naplnily. Zda mají aktuálně nějaké plány do budoucna, a jakým způsobem se jim změnil život po migraci.

Metoda semistrukturovaného interview se vnějšími znaky podobá běžnému vyprávění. Je důležitá přirozená forma, bez omezení a vedení rozhovoru. Při přípravě na interview se nevytváří plán, tudíž neexistuje pevná struktura ani jednotlivé okruhy. Sledujeme pouze vývoj a kontext daného hlavního tématu. Nestrukturovaná forma je velice flexibilní a dá se přizpůsobit člověku „na míru“ (MIOVSKÝ, 2006).

Rozhovory proběhly v ruském, tedy mateřském jazyce respondentek. Hlavním důvodem pro výběr rodného jazyka byla eliminace výskytu jazykové bariéry a zkreslení autentičnosti projevu. Zároveň byla výrazně ulehčena komunikace mezi výzkumníkem a respondentkami.

4.4 Způsob zpracování dat

Získané informace byly zafixované pomocí audiozáznamu a následně převedeny do podoby psaného textu. Pro jednodušší zpracování záznamu, bylo celé interview přeložené do českého jazyka. Osobně jsem si přehrávala všechny rozhovory a přepisovala je ručně nejdřív v ruském jazyce a následně jsem podobu získaných dat přeložila do českého jazyka. Jsem si vědoma toho, že překlad do jiného jazyka mohl ovlivnit finální podobu dat. Některá se mohla ztratit i v procesu úpravy stylistiky. Translace bude zohledněna ve finální diskusi. Po přepsání a přeložení všech kazuistik byla provedena interpretace jednotlivých rozhovorů pomocí narativní analýzy.

4.5 Etika výzkumu

Na začátku každého rozhovoru byl účastnicím předložen k podpisu informovaný souhlas, týkající se zpracování důvěrných osobních informací k účelům bakalářské práce na téma „*Narativní analýza životních příběhu imigrantů přicházejících do České republiky*“. Tento dokument zavazuje výzkumníka k povinné mlčenlivosti a ochraně osobních údajů, které byly

pozměněné v rámci zachování anonymity. Vzor informovaného souhlasu je uvedený v příloze číslo 2.

4.6 Charakteristika výzkumného vzorku a jeho výběr.

Účastnice tohoto výzkumu jsem vybírala podle společných znaků (pohlaví, vzdělání, místo původu). Soustředila jsem se na migrantky z bývalého Sovětského svazu. Tyto respondentky jsou aktuálně klientkami psychoanalyticky orientovaného terapeuta a jsou v procesu psychoterapie. Zúčastnila jsem se jednotlivých konzultací s klientkami v podobě individuálních náslechů. Všechny účastnice jsou v pokročilém stádiu terapie, kterou navštěvují již delší dobu. Díky náslechům jsem měla možnost se osobně seznámit s každou respondentkou a domluvit se na účasti ve výzkumu. Rozhovoru se zúčastnily 4 ženy přibližně stejného věku (v intervalu 35 – 50 let).

Důležitým faktorem pro výběr bylo i to, že se všechny zúčastněné zkoumané osoby přestěhovaly do České republiky, do hlavního města Prahy již v dospělém věku. Ve všech případech se jedná o absolventky vysokých škol, které pocházejí z úplných rodin. Jednou z podmínek pro účast ve výzkumu a uskutečnění rozhovoru bylo podepsání již zmíněného informovaného souhlasu.

5. Narativní analýza kasuistik.

5.1 Paní A.

„Tak čím bych mohla začít? Narodila jsem se v Rusku, na severu země. Rodiče pracovali jako inženýři u železniční dráhy. Mám mladší sestru, je mladší o 8 let. Od jejího dětství jsem pomáhala rodičům se o ni starat. Do teď máme velice hezký vztah se sestrou. Vždy jsem pro ni byla bližší než rodiče. Vodila jsem ji do školy, starala se o svačiny a domácí úkoly. Rodiče vždy měli hodně práce, proto většina domácích prací byla na mě. Tehdy mi to nevadilo, přišlo mi to normální, ale teď si říkám, že to bylo až moc odpovědnosti na malé dítě.“

Na začátku vyprávění na mne působila paní A zmateně, nevěděla kde má začít, ale ve chvíli kdy se zapnul diktafon, automaticky se ujala role vypravěče. Nezmiňuje se příliš o tom, jak prožívala své vlastní dětství, ale spíše o dětství své sestry. V raném věku byla postavena, či vmanipulována svými vlastními rodiči do role „opatrovníka“ nebo spíše „rodiče“ svého sourozence. Zřejmě se s touto rolí plně ztotožnila a pravděpodobně jí to ještě více se sestrou sblížilo. Domnívám se, že paní A se právě identifikací s rolí rodiče sama postavila do „druhé řady“ a svou pozornost přesunula na svou sestru přesně tak, jak to dělají rodiče. Mám tím na mysli to, že spíše dbají na potřeby dítěte, přejí si, aby mělo co nejlepší základ pro svou budoucnost. Dle mého názoru i věk její sestry, která je o 8 let mladší, přispěl k snazšímu ztotožnění s rolí rodiče. S tím by mohl souviset i pocit odpovědnosti, který rodič vůči dítěti pociťuje. Hypotézu potvrzuje výrok paní A: *„Tehdy mi to nevadilo, přišlo mi to normální, ale teď si říkám, že to bylo až moc odpovědnosti na malé dítě.“* Popisuje vztah se sestrou velice vřele. Na druhou stranu jsou cítit výčitky vůči rodičům, jejich nedostatku času a určitého nezájmu. Dalo by se předpokládat, že větší míra odpovědnosti mohla zapříčinit předčasné urychlení procesu dospívání. Na jednu stranu by to mohlo poskytnout určité výhody v budoucnosti. Dalo by se říci, že lidé, kteří se od raného věku starají sami o sebe a o rodinné příslušníky, jsou lépe připraveni na budoucí život. Na druhé straně se zdá, že paní A přišla o značnou část dětství a v budoucnu by jí to mohlo působit komplikace. Dle

mého názoru by každý člověk měl projít jednotlivými fázemi ontogenetického vývoje zcela přirozeně a je známo, že pokud jsou některé etapy z různých důvodů přeskočeny, nebo urychleny, působí to později různé potíže v osobním životě a dokonce se to podepíše i na povahových rysech individua.

„V Rusku neexistuje rozdělení na základní, střední a vysokou školu. Jednoduše chodíte povinně do školy a pak je na vás, jestli budete pokračovat ve studiu na univerzitě. Nicméně člověk bez vysokoškolského vzdělání je automaticky zařazen do nižší sociální vrstvy.“

Když se paní A zmiňuje o systému vzdělání v Rusku, je patrný odkaz na hodnotu vzdělání. Když je člověk vysokoškolsky vzdělaný, automaticky je řazen do vyšší sociální vrstvy. Význam a hodnota vzdělání jsou zřejmě na vysokém místě hodnotové pyramidy i u klientky A. Domnívám se, že tato obecně vnímaná hodnota má u klientky v životě rovněž vysoké postavení v jejím hodnotovém žebříčku. Dalo by se předpokládat, že tím odkazuje na sociální status a to, že má pro ni osobní význam být na vyšší sociální úrovni.

„Během 8 let studia ve městě Kotlas, kde jsem se narodila, se každou zimu přerušovala výuka kvůli vysokým mrazům. Běžně mrazy dosahovaly až -45 stupňů, výuka se přerušovala, pokud mrazy klesly pod -35 stupňů. Zima jako taková trvala od listopadu do března. Do dneška nesnáším mrazy a s hrůzou vzpomínám na svoje dětství a podmínky, ve kterých jsem vyrůstala. Počasí v létě rovněž vyvolávalo spoustu negativních emocí. Bydleli jsme ve městě, které bylo uprostřed přírody. Moje nejnepříjemnější vzpomínky z dětství jsou hejna komárů a nesnesitelné mrazy. V zimě jsem nemohla vyjít ven bez vrstev oblečení a v létě, v neuvěřitelných vedrech, jsem byla „sežraná zaživa“ komáry. Proto nás rodiče vozili každý rok k moři na Ukrajinu, na poloostrov Krym. Jezdili jsme do lázní, kde jsme si užívali mořského vzduchu a léčebných procedur. Moje máma od malička trpí astmatem, to byl další důvod, proč se naše letní výlety k moři staly pravidelnými.“

Vzpomínky spojené s dětstvím mají spíše silný negativní emoční náboj. Klientka A popisuje kruté zimy, které trvaly 5 měsíců, což je téměř půl roku. Toto období je asociováno s negativními pocity respondentky. Dalo by

se uvažovat, že zima bývá asociována i s procesem umírání. Mohly bychom najít jistou souvislost ve vnímání dětství a zimy. Asociace a vzpomínky na dětství, což je období růstu, získávání nových zkušeností, obdobím hry a rozkvětu, je spojováno s posledním ročním obdobím, která by mohla být považována za symbol smrti a procesu umírání, obdobím klidu, nebo jako konec určitého cyklu. Podle mého názoru je zajímavé, že v případě paní A je dětství právě spojeno s obdobím zimy. Z toho bych mohla dedukovat, že dětství nebylo nejtěsnějším obdobím jejím v životě. Nejen spojení zimy a dětství, ale i tíha zodpovědnosti, kterou měla vůči své mladší sestře, a která byla pro ni podle jejích slov až příliš velká. Dalo by se říci, že existuje jistá paralela mezi ročním obdobím, počasím a vývojovým obdobím. Obě jsou paní A vnímány vysoce negativně.

„V roce 1980 byli rodiče převeleni do Simferopolu. Naší rodině byl přidělen 3 pokojový byt. Poslední dva roky střední školy jsem studovala na poloostrově Krym. Po střední jsem chtěla studovat medicínu, ale rodiče mě přesvědčili, že studium na technické univerzitě je výhodnější, už jenom proto, že oni ji vystudovali přece také.“

Na tomto místě rozhovoru se klientka zmiňuje o přání jít studovat medicínu, o kterou měla zájem. Nakonec však uposlechla rodiče a studovala na technické univerzitě. Z vyprávění paní A je cítit nespokojenost s nutností podřídit se rodičovskému rozhodnutí. Domnívám se, že jedním z důvodů proč dala na názor svých rodičů byl ten, že jí mohli sloužit jako vzor, i když měla zájem o humanitně zaměřené studium. Za další důvod bychom mohli považovat i případně vyvíjený nátlak ze strany rodičů, což by mohl potvrzovat následovný výrok: *„...ale rodiče mě přesvědčili, že studium na technické univerzitě je výhodnější, už jenom proto, že oni ji vystudovali přece také.“* V rozhovoru slovo „také“ vyznívá jako vykřičník a zároveň je z něj cítit tlak, případně určitá nespravedlnost. Dalo by se soudit, že i rodiče si mohli myslet, že vědí, co je pro jejich dceru nejlepší řešení a co by jí mohlo zaručit dobrou a úspěšnou budoucnost, stabilitu, slušné finanční ohodnocení, a proto úměrně tomuto přesvědčení byl patrně vyvíjen i nátlak nebo volena taktika a argumenty, které mluvili „pro“ technickou univerzitu. Jako další potenciální důvod bychom mohli hledat na straně paní A. Dle mého názoru

by bylo možné uvažovat i o tom, že se chtěla zalíbit rodičům a nesouhlasit s jejich rozhodnutím bylo jednoduše nemyslitelné, protože to automaticky mohlo znamenat, že by ji oklasifikovali jako „neposlušnou dceru“. Tím by mohla ztratit kredit či klesnout v jejich očích. Dalším možným vysvětlením by mohlo být, že byla vychovávána stylem, který nepřipouštěl odpor proti jejich autoritě. Za toto jednání obyčejně následoval bezprostředně trest, sankce, nebo jakýkoli druh omezení. Zdá se, že neuposlechnutí rodičů by bylo vnímáno jako negativní. Bylo by možné si myslet, že ve hře bylo několik proměnných, které pak obrátily rozhodnutí klientky daným směrem – na studium na technické univerzitě.

„Poslední dva roky studia jsem léto trávila na dětském táboře, jako vedoucí. Tam jsem se seznámila se svým manželem. V té době taky studoval předposlední ročník na univerzitě. To bylo nejhezčí období. Na promoci jsem šla v pokročilém stádiu těhotenství. V Sovětském svazu neexistovalo neplacené studium. Po ukončení univerzity jsme museli odpracovat tři roky ve svém oboru, abychom splatili „daň státu“, za to, že nám bylo umožněno studovat. Přidělili mi podle studijního prospěchu poměrně dobře placenou práci a malý byt, ale těsně předtím, než jsem měla nastoupit, mi ve škole oznámili, že jsem byla převelena do města Feodosija, kamsi až bůhvíkam na jih Ukrajiny, bez nároků na byt, přestože jsem měla výborné známky a nárok na lepší zacházení. Dostala jsem hůře placenou práci, než jsem původně měla dostat. Byrokracie a úplatky hrály v té době největší roli. Kdybych měla dostatek peněz a podplatila lidi, kteří rozhodovali o přidělení práce a bytů, tak bych na tom možná byla lépe. Nicméně jsem peníze neměla, takže jsem se musela smířit s osudem a jet do města Feodosija.“

Paní A popisuje svou situaci po škole, kdy již v té době měla dítě. Byla převelena do města Feodosija, ve kterém se těžko hledalo uplatnění obzvláště pro absolventy, kteří neměli téměř žádnou praxi ani zkušenosti. Mohlo by se nám zdát, že z životního příběhu z tohoto období zaznívá pocíťovaná jistá nespravedlnost nebo určitý dysharmonický podtón zahořklosti. Paní A měla výborný prospěch, který ji měl zaručit relativně dobrou práci a slušný výdělek. Z řečeného se lze domnívat, že peníze a kontakty na vlivné lidi hrály důležitou roli v běžném životě. Lidé, kteří byli na

správném místě, měli ve svých rukou moc a ovlivňovali tak životy druhých. Je možné, že to byl důvod, proč bylo v krajině běžné podplácení. Z výroku: „*Kdybych měla dostatek peněz a podplatila lidi, kteří rozhodovali o přidělení práce a bytů, tak bych na tom možná byla lépe.*“ je možné nabýt dojmu nespravedlnosti, kterou mohla paní A v dané situaci a za daných podmínek cítit. Rovněž bychom mohli z vyprávění vytušit i skrytou lítost nad tím, že nedisponovala dostatečnou částkou peněz na to, aby pro sebe a své dítě zabezpečila slušné bydlení. Jak sama říká, musela se smířit s osudem a jet do Feodosiji. Je pravděpodobné, že neměla jinou možnost, protože měla povinnost vůči státu, který ji umožnil studovat.

„Tři měsíce po příjezdu jsem musela žít u sebe v kanceláři, než mi přidělili pokoj v ubytovně. V té době manžel dodělával poslední ročník na univerzitě. Jeho specializací byla jaderná fyzika se zaměřením na vojenské lasery. Bylo téměř nemožné najít práci v jeho oboru ve městě, kde jsem bydlela. V té době byla Feodosija uzavřené město pro studenty, na práci nabírali pouze specialisty a začátečníci bez stáže neměli šanci. Proto se překvalifikoval na IT inženýra a přestěhoval se za mnou. Bydleli jsme v malém pokojíku o 11 m² v ubytovně i s malým dítětem. V srpnu 1991 se rozpadl sovětský svaz. Od té doby měla naše rodina neustálé problémy s financemi. Když byly dceři tři roky, musela jsem odejít z mateřské a nastoupit na své předešlé místo. Pracovala jsem v oddělení investiční výstavby, kontroly zřízení a vedení výstavby průmyslových a civilních objektů, to byla největší stavební společnost v té oblasti. První problémy nastaly, když nám začali vypínat vodu, nejdříve teplou a pak i studenou. To se dělo v celém městě. Přišla ekonomická krize a město nemělo dostatek financí pro poskytování základních surovin, jako byly voda a plyn. Nejdřív je vypínali na pár hodin, pak na celý den. Za rok nám byl přidělen malý byt. Začali jsme kupovat plynové bomby, abychom si mohli vařit. Za nějakou dobu začali vypínat i elektřinu. Život ve studeném bytě, bez vody a elektřiny byl plný svíček a romantiky. Romantické naladění nám ale moc dlouho nevydrželo, už jenom protože nám přestali pravidelně vyplácet mzdu v práci. Hlad jsme měli několikrát denně a jídla jsme měli omezené množství. Malému dítěti těžko vysvětlíte, proč doma není jídlo a proč je mu doma zima a nemůže se rozsvítit,

aby si mohlo hrát. Když nám v práci přestali platit úplně, museli jsme prodat věci, auto, můj kožík, chatu, kterou jsme ani nedostavěli, a začít si vydělávat sami, bez pomoci státu.“

S manželem a dítětem žili ve stísněných podmínkách. Podle mého mínění tato situace se postupem času stala natolik neúsnosnou, že to mohlo být začátkem a klíčovým momentem, kdy by eventuálně mohla začít přemýšlet o emigraci z Ruska. Vyhlídky na lepší časy byly nejisté a sliby bez peněz, kontaktů a bez podplácení nesplnitelné. Domnívám se, že emigrací neměli co ztratit, ale mohli jenom získat. Je možné, že tímto způsobem přemýšlela i paní A, která byla především matkou a za dítě nesla odpovědnost a přirozeně jako každá matka si přeje pro dítě lepší podmínky pro život než ty, v níž doposud žila spolu s manželem. Z popisu životní situace bychom mohli soudit, že na ni byl vyvíjen velký psychický a ekonomický nátlak. Situace se zhoršila natolik, že se již nejednalo pouze o ztrátu komfortu, ale ve hře byla nastolena otázka přežití. Mladá rodina se ocitla v bytě bez vody, elektřiny a tepla. Dalším problémem se stal i nedostatek jídla. Rodina se snažila situaci řešit všemožnými způsoby.

„ Začali jsme podnikat. V té době neexistovali supermarkety, největší místo, kde se dalo nakoupit, byla tržnice. Pořádili jsme si několik stánků a začali dovážet suroviny a oblečení z Polska. V té době jsme nemuseli mít vízum a platit clo na hranicích. Prodávání v tržnici nám pomohlo přežít celou tu nelehkou dobu. Taky jsme vozili auta, opravovali jsme je a prodávali na Ukrajině. Nákup a prodej se pro nás stal druhou profesí. V roce 1995 stát zavedl daň na převoz aut ze zahraničí a tím jsme ztratili velkou část příjmů. Nejdřív jsme měli pocit, že žijeme poměrně slušně. Postupem času ale vznikala konkurence, vláda zavedla a zvýšila daně. Zase jsme se museli přizpůsobit novým nepříznivým podmínkám.“

Zdá se, že snaha rodiny o lepší zabezpečení se na jistý čas dařila, dokud na trhu nebyla velká konkurence. Mohli bychom se domnívat, že paní A a její manžel dělali vše, co bylo v jejich silách, aby dítě mělo to, co potřebuje i bez emigrace. Našli východisko z bídné situace, které ale nebylo trvalé. Dle mého názoru je z řečeného možno usuzovat, že paní A by mohla

být houževnatá, vynalézavá, podnikavá žena s vnitřní silou a odhodláním nalézt východisko z tíživé situace. Dle mého názoru by to mohlo svědčit o tom, že je silná osobnost, která se nerada vzdává.

„Naše dcera začala chodit do školy, museli jsme platit nemalé peníze ve škole, i když byla státní. Chtěla jsem, aby měla plnohodnotné vzdělání, proto jsem ji zapsala kromě jazykové školy také do výtvarné výchovy, na kroužky tance, do hudební školy na klavír a zpěv a za všechno jsme museli platit. Museli jsme ji všude vodit za ruku, protože se v té době zhoršila kriminalita. Neustálá kontrola nad dítětem, tlak ze strany státu, kriminalita, život dle rozpisu mi začal lézt na nervy.“

Období, kdy dcera začala chodit do školy, bylo nestabilní. Následující výrok potvrzuje tuto myšlenku: *„...v té době zhoršila kriminalita. Neustálá kontrola nad dítětem, tlak ze strany státu, kriminalita, život dle rozpisu mi začal lézt na nervy.“* Zde bychom mohli z vyprávění klientky cítit, že je situací vyčerpána. Dalo by se říci, že v pozadí příběhu zaznívá únava, rezignace jako signál, že za krátkou dobu by mohla být na konci se silami. Z daného výroku je možné usuzovat velký nápor na psychickou stránku osobnosti. Zvýšená kriminalita by mohla vézt k potencionálním útokům či nepokojům ve městě a to by následně mohlo generovat strach o dceru, o její život. Domnívám se, že tomu tak i bylo, protože jak sama paní A říká: *„Museli jsme ji všude vodit za ruku...“* Strach o dítě mohl být poslední kapkou trpělivosti a ochoty zůstat v Rusku. Dle mého názoru to byly právě obavy o dceřin život, které se staly hnacím motorem, hybnou silou a motivací k odchodu ze země. Myslím si, že každá matka se snaží ochránit dítě před nebezpečím, a právě proto se rodina rozhodla emigrovat do České republiky.

„Čím dál tím více známých z našeho okolí se stěhovalo do Ruska nebo celkově do světa. Buďto pracovat, nebo za rodinou. Moje rodina byla pouze v Rusku, na severu, kam se mi z přímořského státu opravdu vracet nechtělo. Takže možnost se někam přestěhovat ke známým nebo za rodinou jsme neměli. Známi nám nabídli přestěhovat se do New Yorku a otevřít si tam firmu. Stěhovat se tak daleko a do země, kde bychom měli jazykovou bariéru, se nám nechtělo. Jednou za námi přišli známí a nabídli nám jet se podívat do

České republiky. Sami se tam chtěli stěhovat a vzhledem k tomu, že jsem často mluvila o emigraci, tak nám to nabídli taky. Přišlo mi to jako docela dobrý nápad, jazyk nebyl tak těžký jako angličtina a nebylo to až tak moc daleko, jako jiný světadíl.“

Zde je možné vidět, že paní A zvažovala emigraci, ale nechtěla se odstěhovat příliš daleko. Měla možnost odjet s rodinou do Ameriky, ale tuto nabídku odmítla z důvodu velké vzdálenosti. Česká republika se jí zdála blíží a jazyk byl podobnější než angličtina. Zde je možné sledovat, co všechno zvažuje člověk při rozhodování o emigraci. Důležitou roli zřejmě sehrála blízkost státu a podobnost jazyka. Mohli bychom se ptát, jestli se aspoň částečnou podobností klientka nechtěla úplně „odstříhnout“ a vzdálit od rodného kraje? Byť je podobnost Ruska a České republiky malá, myslím si, že přece jenom sehrála klíčovou roli v otázce výběru státu k emigraci.

„V té době ještě neexistoval vízový systém. Mohli jste přijet a založit firmu na základě voucheru. Nejdříve jsme zařídili papíry a pronajali byt. Proдали jsme vše, co jsme měli, a i s dcerou jsme se přestěhovali. Zbytek věcí, oblečení, psa, dokonce i andulku s klecí jsme nacpali do jednoho minibusu a přijeli do Prahy. Zde jsme se s manželem zcela rekvalifikovali. Naše vysokoškolské vzdělání by nás v Evropě neuživilo. Proto jsme našli jiné zaměření, každý máme to svoje, které nás baví a zároveň financuje. Je příjemné vědět, že jsou zde potřební lidé s vysokoškolským vzděláním a hlavně to, že si jich někdo cení. Začlenit se do společnosti bylo ze začátku hodně těžké. Neuměli jsme jazyk, domlouvali jsme se rukama, nohama. Na úřadech pro cizince se na nás tvářili hodně nepříjemně. Když jste byli v té době cizinec, nikdo se nezajímal, jak dlouho už tu bydlíte. Museli jste si rychle zvyknout a držet krok s ostatními. Nejjednodušší to bylo pro naši dceru. Na jednu stranu přišla o všechny přátele a přivedli jsme ji do úplně cizí země, ale na stranu druhou byla ještě malá a zvykala si rychleji, než dospělý člověk.“

Příchod do nové země nebyla procházka růžovým sadem. Neznalost jazyka, žádné kontakty ani přátelé, jiná kultura, jiný způsob myšlení, předsudky a mnoho dalších situací a okolností, s tí vším je možné se setkat,

když se člověk přistěhuje do ciziny. Lehčí situace nastala pro její dceru, která byla v té době ještě malá a dokázala se naučit jazyk snadněji.

„Byla jsem zvyklá pracovat hodně, ale nikdy mi nedocházelo, jak těžké to bude v jiné zemi. Teprve po příchodu do Prahy, jsem si uvědomila, co všechno budeme muset jako rodina podstoupit. Museli jsme platit nájem za byt, jídlo, auto a vyřizování dokladů taky stálo hodně. Přitom jsme měli poměrně málo placenou práci. Dcera šla do české školy, kde sice po nás nechtěli poplatky, jako tomu bylo na Ukrajině, ale stejně jsme jí museli pořídit spoustu nových věcí, které nám pomalu snižovaly finanční rezervu. Jednu chvíli jsem si říkala, že jsem možná udělala chybu a přestěhovat se do ciziny byl omyl. Ale vždy jsem si vzpomněla na životní úroveň na Ukrajině a podobné myšlenky byly rychle zažehnané.“

Příchod do Prahy nebyl lehký pro celou rodinu paní A. Je vidět, že měla pochybnosti. Domnívám se ale, že nebyly tak velké, aby se odstěhovali zpátky. Klientka porovnávala situaci na Ukrajině a v České republice. Po zvážení kladů a záporů si zřejmě uvědomila, že druhá krajina je tou správnou volbou. Myslím si, že podstatnou roli v jejím uvažování a zvažování rizik a výhod, nákladů a zisků sehrála právě dcera, která by zde měla větší šanci na lepší budoucnost, což bylo pro ni jako pro matku velice důležité, ne-li směrodatné.

„Dnes si říkám, že jsem se bála zbytečně. Máme spokojený život, žádáme o české občanství. Máme rodinný domek a dospělou, vzdělanou dceru, která si zařizuje bezpečný a spokojený život s budoucím manželem. Přeci jen to vše stálo za námahu a dřinu. Do budoucna bychom chtěli rozšířit firmu a čekáme na vnoučata. Doufám, že náš budoucí život už bude spokojený a na úrovni.“

Závěr rozhovoru vyznívá jako pohádka, kdy se vše zlé na dobré obrátilo. Rodina paní A je spokojena v novém domově a jak se zdá, rozhodnutí nelituje, i když začátek byl pro všechny tři náročný. Domnívám se, že emigrace rodinu mohla jen více stmelit dohromady a ukázat jim, že z každé situace, byť se zdá marná, je východisko.

5.2 Paní B.

„Pocházím z jižního Tádžikistánu. Mám tři sourozence, jsem nejstarší. Vztah se sourozenci mám hodně vřelý. V dětství jsme si hodně pomáhali. Rodiče na nás neměli moc času, neustále byli v práci. Musela jsem se starat o mladší sourozence a díky tomu jsem hodně rychle dospěla.“

Paní B, která je nejstarší ze čtyř sourozenců, měla v dětství za ty mladší odpovědnost, musela se o ně starat. Mohlo by se zdát, že jako dítě starající se o další tři – bratra a dvě sestry, má až příliš mnoho povinností. Domnívám se, že mohl být na ni vyvíjen velký tlak a kladeny nároky, což mohlo výrazným způsobem ovlivnit její budoucí život. Jak říká paní B, sama musela rychle dospět. Mám dojem, že k její urychlené dospělosti značnou mírou přispěla i povinnost postarat se o sourozence a to z důvodů toho, že rodiče neměli čas – byli v práci. Dalo by se říci, že neměla možnost si užívat bezstarostné dětství jako například jiné děti. Mohli bychom se zamyslet nad tím, jak velký dopad to mělo i na její další osobnostní vývoj, tzn. do jaké míry se tento pocit odpovědnosti (nejen za sourozence) mohl přenést na různé oblasti života. Například by mohla na sebe brát odpovědnost za události, které by s ní nesouvisely. Nebo je možné, že by se to mohlo projevit touhou pečovat o druhé či zvýšenou potřebou dosáhnout co nejlepších výsledků, tedy v oblasti výkonnosti. Již jako dítě musela dosáhnout obrovského výsledku – dítě se má postarat o další tři děti. Tato životní lekce neboli situace se nemusí nutně projevit negativně. Mohli bychom se zamýšlet i nad kladnými důsledky tohoto rodinného stylu života. Napadá mě, že to svědčí o její přirozené schopnosti postarat se nejen o sebe ale i o druhé, dále pak i o její praktické stránce – jak řešit jisté situace, když dospělí nejsou nablízku. Zdá se ale, že pocíťovaná vzájemná blízkost mezi sourozenci podnítila míru vřelosti a soudržnost vztahu.

„Rodiče pocházejí z vesnice, kde pracovali v kolchozu. Nedostávali plat, ale to, co vypěstovali. V té době bylo těžké sehnat práci a tento způsob práce v kolektivu byl docela výhodný a vyhovoval jim. Po rozpadu Sovětského svazu se prudce zhoršily podmínky pro život. Vrátili se muslimské tradice,

kteře neuznávají rovnoprávnost mezi muži a ženami. V Sovětském svazu byly tyto tradice potlačené. Museli jsme zase platit za vzdělání, mateřské školy téměř vymizely, protože většina žen dle muslimských tradic musela zůstat doma a pečovat o děti a manžela. Sociální status žen se stál výhradně komoditním. Ženy jsou u nás prodávány za „kalym“. Čím hezčí holka, tím větší věno a tím bohatší bude její rodina. Pamatuji si, jak za moji mladší sestru nabízeli věno, ale rodiče je odmítli, protože bylo moc malé. Já mám bratra a dvě sestry, byli jsme jedinou možností výdělků do budoucna pro moji rodinu. Při narození kluka musí rodina začít připravovat peníze prakticky hned po jeho narození. Moje rodina nikdy nebyla bohatá, rodiče vždy ctíli většinu tradic, ale byli spokojeni se zánikem povinnosti dodržování tradic za Sovětského svazu. Po jeho rozpadu jsme se ocitli ve velké krizi.“

Popisovaný rozpad Sovětského svazu zapříčinil pro rodinu paní B velkou krizi. Změna nastala na mnoha úrovních života. Od ekonomické situace přes hodnotovou stránku každodennosti. Výrazný posun rovněž nastal i ve vnímání žen. S nástupem nutnosti dodržovat muslimská pravidla a ctít tradice se změnilo postavení žen vůči mužům. Ženy „spadly“ o úroveň níž, tzn. byly vnímány jako méněcenné v porovnání s muži. Jejich hodnota byla souzena podle fyzické krásy, od čehož záviselo i věno, které za ni rodina dostala. Platila zde přímá úměra – čím krásnější nevěsta, tím větší věno a tím byla rodina nevěsty bohatší. Rodiče pak byli odkázáni na krásu jejich dcer. Domnívám se, že tato rovnice mohla mít dopad na mnoho vztahů v relaci rodičů a dcery.

„Čím je dívka méně vzdělaná, tím je levnější pro ženicha a jeho rodinu. Já jsem vystudovala dvě vysoké školy, takže jsem měla pramálo šancí pro založení rodiny.“

Z vyjádření klientky B se můžeme domnívat, že hodnota vzdělání nebyla vysoce ceněna, byla-li vůbec ceněna. Zde bychom se mohli zamyslet, co vzdělání pro ženu obnáší. Podle mého názoru vzdělaná žena, nejen žena ale i muž, má svůj vlastní názor, má jistý přehled o věcech, staví se kriticky k jiným názorům, což neznamená, že je automaticky odsoudí, ale zvažuje všechny argumenty problematiky. Po zvážení všech dostupných alternativ se

může přiklonit k jednomu pólu názoru. Shrneme-li jednoduše důsledky vzdělání, tak bychom mohli uvést například vědomí práva na vlastní názor, svobodu projevu jej vyjádřit a případně i nesouhlasit. Dále jmenuji i schopnost kritického a logického myšlení. Tyto a samozřejmě i jiné schopnosti a možnosti do života vzdělání přináší. Na druhou stranu se může jevit vzdělání jako věc, která je pro svého nositele nepohodlná, protože pak je taková osoba méně ovlivnitelná a méně tvárná podle představ dané osoby/osob/zájmové skupiny lidí apod. Jak se zdá, to by mohlo eventuelně představovat problém. Paní B patří mezi vysokoškolsky vzdělané lidi s vlastním názorem a schopností si za ním stát, tudíž by mohla mít i sílu vzepřít se a postavit se na odpor. Za devalvací vzdělání by mohl stát strach. Strach ze ztráty moci lidí, kteří mají vliv na masu a veřejné mínění. Myslím si, že i z tohoto důvodu měla paní B malou šanci zabezpečit rodinu věnem, které by bylo pravděpodobně pramalé.

„Moje nejmladší sestra byla zaslíbena už v dětství. Ted' žije v Afghánistánu a téměř se nevidáme, není jí to povoleno. Nesmí opustit domov bez svolení manžela. Téměř vůbec nic nevíme ani o ní, ani o jejích dětech. Hrozně mi chybí, v dětství jsme měly hodně blízký vztah.“

Paní B popisuje se značnou dávkou lítosti osud své sestry, která se stala vězněm vlastního manžela. Dalo by se říci, že je zbavena jakékoli zodpovědnosti a práva jednat za sebe sama jako svéprávná osoba. I na tomto místě vyprávění životního příběhu můžeme spatřit, zdá se, neojedinělý příběh ženy, sestry paní B. Z klientky je cítit lítost, smutek, což mimo jiné naznačuje i neverbální komunikace (sklopené oči, pomalejší tempo řeči, hlubší ponoření se do židle aj.). Myslím si, že to svědčí o tom, jak blízký měla vztah se svou sestrou, což potvrzuje i následovný výrok: *„Hrozně mi chybí, v dětství jsme měly hodně blízký vztah.“* Jsem toho názoru, že hloubka a intenzita vztahu určuje i míru emočního zranění. Jinak řečeno: čím víc mám daného člověka ráda a nemohu s ním být, tím větší smutek, sklíčenost nebo frustraci pociťuji.

„Já jsem stihla vystudovat pedagogickou fakultu a cizí jazyky ještě za starého režimu. Začala jsem učit ve škole a pracovat v místních novinách. Po rozpadu SSSR mě vyhodili ze školy, žena nesmí učit a už vůbec ne ve

smíšených školách. Práci v novinách jsem si ale udržela. Můj osobní život se vůbec nevyvíjel. Nikdo neměl zájem o soběstačnou ženu s vlastním názorem. Ženě se nesluší mít nějaký názor.“

I zde na tomto místě je možné vidět důsledky pro paní B, který s sebou přinesl rozpad Sovětského svazu. Stručně vyjmenované některé z nich – pokles hodnoty ve vzdělání, devalvace ženského pohlaví, změněná morálka, nové příkazy, zákazy, pravidla, tradice, jež se musí striktně dodržovat, změna v určování toho, co je přijatelné a co ne. Některé možné důsledky již byly načrtnuty výše.

„Psala jsem o životě v novém státě a o změnách ve svých článkách. V roce 2002 mě pozvali pracovat do Evropy. Občas vyjízdim do své rodné země, jako investigativní novinář, ale vracet se tam nechci. Nemám ráda, když mi někdo rozkazuje, když mě někdo ponižuje a snaží se mnou manipulovat. Mně se poštěstilo utéct do Evropy včas. Těžko říct, co by se mi mohlo stát, kdybych zůstala a pokračovala ve své práci novinářky. Naštěstí si mých článků všimli kolegové, kteří pracovali zároveň pro mezinárodní společnosti, a ukázali je lidem ve světě. Měla jsem velké plány o tom, jak změním svět a postoje k ženám v naší zemi, ale tehdy jsem netušila, co všechno to bude obnášet. Tehdy bylo těžké sehnat někoho, kdo by se nebál mluvit pravdivě a obzvlášť těžké bylo takovým člověkem vůbec být.“

Nyní paní B mluví o důvodech emigrace do Evropy. Dle mého názoru klíčovým momentem jejího rozhodnutí byl právě rozpad SSSR a všechny nové události a změny, které po něm následovaly. Jak sama klientka říká: *„bylo těžké sehnat někoho, kdo by se nebál mluvit pravdivě a obzvlášť těžké bylo takovým člověkem vůbec být.“* Z daného výroku lze soudit, že měla vlastní názor, za kterým si pevně stála a nesouhlasila s novými poměry, které v rodné zemi zavládly. Byly pro ni omezující a ponižující. Z toho soudím, že by mohla mít zdravé sebevědomí. Ví, že je hodna stejného postavení jako mají muži, ví o své vnitřní hodnotě, hodnotě, kterou má každý člověk a nezáleží na tom, jestli je ženského nebo mužského pohlaví. Odmítá se podřídít a klesnout na nižší úroveň, protože nevidí důvod, proč by to tak mělo být. Svůj názor neoblomně propagovala i ve svých článkách, kde na tuto

nespravedlnost poukazovala. Domnívám se, že příspěvky v novinách paní B jsou důkazem o jejím přesvědčení o rovnoprávnosti postavení a svobodě. Pro životní motto, kterým se řídila a které bylo její součástí ale nebylo v Tádžikistánu místo. Řešením se pro ni stala cesta do Evropy a víra, že dokáže na alarmující situaci upozornit z jiného, pro ni snad svobodnějšího prostředí, kde jsou na to vhodnější podmínky. Další klíčovou motivací pro odchod byla podle mého mínění touha změnit a obrátit pozornost na situaci v Tádžikistánu. Tuto možnost nachází paní B v Praze, hlavním městě České Republiky.

„Rok po přestěhování se do Prahy jsem zde potkala svého manžela. Máme malé dítě a jsem se svým životem konečně spokojená. Jediná vzpomínka na předešlý život je moje práce. Je příjemné vědět, že jsou zde potřební lidé s vysokoškolským vzděláním a hlavně to, že si jich někdo cení.“

Výrok: *„Je příjemné vědět, že jsou zde potřební lidé s vysokoškolským vzděláním a hlavně to, že si jich někdo cení.“* dle mého názoru dokazuje, že jednou ze součástí jejího hodnotového systému je vzdělání. Nový domov hodnotí vysloveně kladně.

„Existovat, a schválně říkám slovo existovat, protože životem se to nazvat nedá, v muslimských tradicích. Ženy jsou prodávány jako zboží, je s nimi zacházeno jako s dobytkem a pokud se to nedozví celý svět, tak není šance na zlepšení jejich života. Nikdy bych nechtěla, aby moje dítě zažilo to, co moje rodina. Vždy jsem chtěla rozhodovat sama o svém životě a nepodřizovat se náboženským, nebo kulturním přesvědčením. Bohužel se mi toto přání splnilo až v Evropě. Imigrace do Evropy sice nebyla jednoduchá, ale jsem za ni neskutečně ráda. Cítím se tu svobodně a nemusím se bát o budoucnost svých dětí. Můj manžel má naštěstí stejné názory na muslimskou víru jako já. Nemusel si mě koupit a nepřikazuje mi. Máme velice harmonický a vyvážený vztah. Přijde mi, že lidé v našem okolí nás přijali rychle a bez větších problémů. Jazyková bariéra byla ze začátku překážkou, ale není to nic hrozného, co by se nedalo překonat. S národnostní nesnášenlivostí jsem se zatím taky nesetkala. Nebo mi to přijde natolik malicherné v porovnání s tím, co jsem zažila, že to jednoduše nevnímám.“

Na závěr se paní B zmiňuje o přesvědčení, že by se měl o situaci dozvědět svět a teprve pak by mohl být nastolen pořádek. V České Republice si našla manžela, mají spolu dítě. A přirozeně jako každá matka cítí za něj zodpovědnost. Dokud není dítě dospělé, svéprávné a schopno se samostatně rozhodovat, je za něj odpovědná, za jeho blaho a harmonický fyzický a psychický vývoj. Každá matka si pro svého potomka přeje to nejlepší. Základ, na kterém může stavět. Říká, že by si nepřála, aby její dítě zažilo to, co její rodina. Snaží se jej uchránit před nesvobodou, nespravedlností.

Rozhodnutí emigrovat nelituje, naopak, je ráda a daří se jí. Mimoverbální komunikace je živější, působí veseleji, jakoby ožila. Věří, že v Praze má lepší budoucnost nejen ona ale i celá rodina. Na rtech má úsměv a v očích naději v lepší zítřejšky.

5.3 Paní C.

„V roce 2002 jsem se zúčastnila konkurzu na pracovní místo novináře na rádio Svobodná Evropa v České republice. Konkurz jsem vyhrála a s rodinou jsme se přestěhovali do Prahy. Pocházím z Turkmenistanu. Mám dva starší bratry a mladší sestru. Můj otec je profesor filologie, pracuje na státní univerzitě v Turkmenistánu. Naše rodina byla poměrně dobře známá na území našeho města a celkově i země díky tomu, že otec je spisovatel. Publikoval několik známých děl a dokázal tím uživit rodinu. Od dětství jsme mluvili v rodině rusky, turkmenský a anglicky. Vzdělání v naší zemi bylo velmi důležité a vzdělaný člověk byl na nejvyšší sociální úrovni.“

Z uvedeného je dosud patrné, že vzdělání je pro ní a její rodinu považováno za důležitou hodnotu. Domnívám se, že byla vychovávána v tomto duchu. Soudím podle toho, že její otec byl vysokoškolsky vzdělaný a na kontě měl několik publikací, díky kterým byl v rodném městě dobře znám. Dále se zmiňuje i o třech jazycích, kterými se v rodině mluvilo. Zdá se, že to byla inteligentní a vzdělaná rodina. Dobré vzdělání a rozhled jako jedna ze základních hodnot jí, zdá se, byly předány již v brzkém věku. To jí mělo zabezpečit vyšší sociální úroveň.

„Po ukončení střední školy jsem se přihlásila na fakultu cizích jazyků, kterou jsem dokončila s červeným diplomem. Přijali mě na katedru amerikanistiky na státní univerzitu, kde jsem se začala učit angličtinu. Vdala jsem se za studenta práv ze stejného ročníku. Po ukončení univerzity bylo mému manželovi přiděleno místo ve vojenské prokuratuře v Ašchabadu. Po odpracování několika let na univerzitě jsem dokončila doktorské studium. V roce 1986 se mi narodila první dcera. Zůstala jsem na mateřské 3 roky. Stejně jako to bylo v mém dětství, začala jsem učit dceru všechny tři jazyky.“

Po úspěšném absolvování vysoké školy a učení na univerzitě se dopracovala k doktorskému titulu. Dalo by se předpokládat, že to svědčí o její šikovnosti, houževnatosti a dobrému základu, který dostala již ve svém dětství. Jak říká paní C, i její dceru začala učit tyto tři jazyky. Domnívám se, že předává stejný „vzorec“ svému dítěti – vzdělání jako jedna z hodnot v životě.

„Manžel byl povýšen a dostal byt. Po rozpadu SSSR se ekonomika a politika státu změnila k nepoznání. Najednou jsme mohli komunikovat a poznávat cizí země, pro mě to bylo obzvlášť zajímavé, od malička jsem milovala příběhy o cizích zemích a cizí jazyky, ale neměli jsme možnost vycestovat někam mimo hranice SSSR. Zúčastnila jsem se konkurzu a moje práce byla uznána jako nejlepší. Na základě toho jsem byla přijata na rok na americkou univerzitu, abych tam mohla učit o zemích z bývalého SSSR. Celý rok, který jsem učila v Americe, jsem létala za manželem a dcerami do Turkmenistanu. I oni se za mnou byli jednou podívat. Děti tehdy byly ještě moc malé na cestování, takže jsem raději létala já za nimi.“

Paní C popisuje situaci po rozpadu SSSR. Získala možnost učit v Americe o zemích bývalého Sovětského svazu. Dalo by se říct, že dostala možnost, jakou před tím neměla – poznávat novou zemi, kulturu, nové lidi. Domnívám se, že to byla jedna z klíčových událostí, které pak mohly změnit její život. Zkušenosti, které v USA nabyla, včetně nových pohledů a odlišného způsobu života a celkového fungování, mohly mít, jak se zdá, velký vliv na její budoucnost. Žít v „krajíně neomezených možností“ má dle

mého soudu v tomto konkrétním případě velký vliv na přemýšlení o životě a jeho vnímání.

„Po vypršení smlouvy v Americe mi byla nabídnuta možnost otevřít pobočku této univerzity v Ašchabadu. Přijala jsem tuto nabídku a natěšená na naši budoucnost jsem se vrátila do Turkmenistánu. V té době můj manžel dostal místo vojenského prokurátora, k tomu velký byt a auto s osobním řidičem. Politika se ve státě postupně měnila na represi a diktaturu jednoho člověka, kterému bylo dovoleno vše, měl neohraničenou moc nad celou zemí. Pokud se názory tisku, radií, televizního vysílání, či učitelů v školách lišily od názoru vůdce státu, byli lidé bez udání důvodu uvězněni a odpykávali nesmyslné tresty, které byly často samy od sebe prodlužovány. V roce 1997 se do podobné situace dostal můj starší bratr. Obvinili ho z vlastizrady, pracoval v té době jako hlavní redaktor centrálních novin v zemi. Několik let strávil ve věznici. Byla vydána kniha s podrobně popsány zákony. Obzvláště si dali záležet na muslimských tradicích a rituálech. Podle zákona nesměla žena chodit bez šátku na hlavě, nesměla se nacházet při jídle ve stejné místnosti jako muž, nemohla odhalit ramena a nohy.“

Životní příběh paní C nás dále obeznamuje s novou politickou situací. Nastala změna politického systému, kterou vnímala jako změnu, kdy život v krajině směřoval k horšímu. Represe se výrazným způsobem dotkla i všech žen. Do každodenního života vstoupila muslimská pravidla a tradice, které ovlivňovaly styl prožívání obyvatel Turkmenistánu. Z celkového neverbálního projevu (gestikulace, mimika, tón hlasu aj.) je patrné, že paní C s nově uplatňovanými změnami nesouhlasila. Domnívám se, že jeden z důvodů by mohl být i její dřívější pobyt v USA, kde podobná pravidla neexistovala. Z řečeného by se dalo soudit, že novou situaci pocítovala jako jisté omezení, něco, co ji brání žít tak jako před rozpadem Sovětského svazu. Jak se zdá, tak nařízení a zákony byly pro klientku C svazující a možná i ponižující.

„Změnila se i forma vzdělání, tedy vlastně se spíše zkrátila. Stát nepotřeboval tolik vzdělanců, bylo jednodušší manipulovat s lidmi méně informovanými a vzdělanými. Kvalifikovaní a specializovaní lidé nebyli

najednou potřeba. Spíše byli potřeba dělníci. Moje rodina tehdy také prožívala krizi. Manžela vyhodili z práce, protože nepostupoval přesně podle stanovených pravidel vůdce státu. Odmítal obviňovat každého druhého z vlastizrady a sám byl málem také obviněn. Nově založená pobočka univerzity musela přejít na novou formu výuky, nebo se uzavřít úplně. Proto jsme s manželem požádali o azyl v Americe. Nemělo pro nás smysl zůstat v této zemi. Dříve nebo později by manžela uvěznil, já jsem přišla o své ideály a přistoupit na nové podmínky ve výuce jsem odmítala. Proto nám nezbylo nic jiného než utéct.“

I pohled na vzdělání, které bylo v krajině vysoce ceněno, se rázem změnil. Hodnota vzdělání, právo mít vlastní názor, schopnost o věcech přemýšlet kriticky a zvažovat všechny argumenty, přistupovat ke všemu nezaujatě... Domnívám se, že tyto hodnoty se staly její součástí a to díky tomu, v jaké rodině žila, díky tomu, že vyrůstala v prostředí, kde ji bylo umožněno se vzdělávat a osobně se rozvíjet. Po změnách v přístupu ke vzdělání, které se v krajině udály, kdy pro ni a pro její rodinu nastaly těžké časy. Jak sama vypráví, člověk s vlastním názorem je hůře ovlivnitelný a tím pádem i „nepohodlný“ pro jisté zájmové skupiny, které se dostaly k moci v Turkmenistánu. Jak sama říká: „*Nemělo pro nás smysl zůstat v této zemi. Dříve nebo později by manžela uvěznil, já jsem přišla o své ideály a přistoupit na nové podmínky ve výuce jsem odmítala.*“ Dle mého mínění to mohlo být druhým důvodem, proč se paní C rozhodla ze země odejít. Byl ohrožen její základní životní hodnotový systém. Svoboda a vzdělání.

„Nechtěli jsme, aby naše dcery musely vyrůstat v tak nesmyslné diktatuře. Chtěla jsem, aby věděly, co je rovnoprávnost mezi mužem a ženou, aby mohly nosit jakékoli oblečení, aby měly právo na svůj vlastní názor atd.“

Na tomto místě přirovnává nový politický systém k diktatuře. Měla děti – dcery, kterým chtěla podle svého názoru jako každá matka předat to nejlepší – pevný základ na němž by se dalo stavět. Jak se zdá, to v diktatuře se spoustou zákonů nebylo možné. Pevným základem bychom mohli myslet i „zdravý“ hodnotový systém. Rovnoprávnost mezi mužem a ženou, svoboda ve způsobu oblékání, právo na názor, respekt, vzdělání aj. Bylo by možné

říct, že Turkmenistán již tyto možnosti neposkytoval. I to mohlo hrát výraznou roli při rozhodování, zda emigrovat nebo zůstat. Domnívám se, že její vlastní rodina, kterou měla (hlavně dcery) a s tím související i odpovědnost za ně a jejich budoucí život, byly třetím (největším?) důvodem k odchodu ze země. Myslím si, že v době rozhodování bylo pro ni samozřejmé myslet na své dcery. Nebyla jenom manželkou, učitelkou, ženou, ale především matkou.

„Bylo mi smutno nechat svoje rodiče a sourozence, ale neměli jsme co ztratit. V Americe jsem začala zase učit. Manžel se staral o děti a o domácnost. Po několika letech jsem se zase přihlásila do konkurzu, který jsem vyhrála, a nyní pracuji a s celou rodinou žiji v Praze. Díky pracovní smlouvě jsme dostali byt a auto, moje děti chodí na americkou univerzitu, starší dcera žije v Londýně se svojí rodinou. Celkově bych řekla, že mám takový život, jaký jsem si vysnila, i když to možná vyzní jako klišé. Řekla bych, že mi cestování a stěhování vůbec nevadí. Ráda měním místa a poznávám nové lidi. Podstatně hůře to nesou moje děti a manžel. Děti si musely neustále zvykat na nové kamarády. Manžel byl zvyklý pracovat na vysoce postavené pozici a tím, že jsme se přestěhovali, musel začít na novo. Což mu doted' dělá obrovské problémy, nesmířil se s rolí „muže v domácnosti“. Pro mě je celá naše situace jednodušší, protože mám pořád stejnou práci. Sice se musím učit pořád něco nového, ale je to ve stejném oboru a mám pocit jistoty. Je mi jedno, v které zemi žiju, protože mám svoji rodinu a svoji práci, která mě baví. Sice nemůžu s jistotou říct, kde budu v příštím roce, ale jsem si jista, že to spolu s rodinou vždy nějak zvládneme. I když to manžel nese těžce, vždy se na něj můžu spolehnout.“

Závěr rozhovoru vyznívá optimističtěji. Dcery jsou odrostlé, nyní mají vlastní život a svoje vlastní rodiny. Atmosféra vyprávění se pozměnila, dýchá nadějí v nový a lepší život. Celkový dojem ze závěrečné fáze rozhovoru je pocit lehkosti. Je možné, že to odpovídá i jejímu současnému stylu života, že dnes může žít svobodně a bez pravidel, které by ji svazovaly, nebo k něčemu donucovaly násilím či pod hrozbou trestu. Celkový projev a dojem z paní C se proměnil. Je uvolněnější, klidnější a veselejší, než když mluvila o časech v Turkmenistánu. Mohlo by se zdát, že emigrace do České Republiky byl pro

ni a její rodinu dobrým krokem, i když ne vždy to bylo lehké. Jak sama zmiňuje, má ve svém blízkém okolí člověka – manžela, který je pro ni oporou a je na něj spolehnutí.

V narativní analýze paní C jsem se pokusila najít několik hlavních motivů, které mohly stát za rozhodnutím k emigraci – hodnotový systém, svoboda a základní lidské práva a pocit odpovědnosti za své dcery. Dle mého mínění hlavním zlomovým bodem byla změna politického systému v Turkmenistánu, který ji bránil v naplňování, uplatňování základních hodnot, které ji byly vštípeny již v dětství. Ohrožení ze ztráty jistoty a vlastního „zdravého“ základu, „selfkonceptu“, který v životě dostala, mohlo být spouštěčem, kdy započalo uvažování o odchodu ze země. Postupem času se situace vykristalizovala tak, že již nebylo víc důvodů proč zůstat, ale proč neemigrovat. Zdá se, že v té době to pro ni nebylo lehké rozhodnutí, protože opouštěla rodinu, ale musela myslet na svoji vlastní, především na dcery a jejich lepší budoucnost. Vypadá to tak, že paní C nelituje svého činu a je ráda, že učinila tak zásadní rozhodnutí, které mělo vliv na celý její život.

5.4 Paní D

„Narodila jsem se ve městě Fergana v Uzbekistánu do rodiny profesorky literatury a stavebního inženýra. Mám staršího bratra. Moje rodina je zcela obyčejná, nikdy jsme nepatřili do bohaté vrstvy, bydleli jsme v panelovém domě na sídlišti, chodili do obyčejné školy, žili v obyčejném státě. Mám svoje rodiče ráda. Myslím, že pro nás udělali maximum, co se dalo v tehdejší době. Dostala jsem se na univerzitu, kde jsem studovala na fakultě cizích jazyků.“

Paní D v úvodu rozhovoru popisuje svou rodinu a prostředí, ve kterém vyrůstala jako normální, všední, obyčejné. Úvod rozhovoru vyznívá nenuceně. Paní D je vysokoškolsky vzdělaná osoba, studovala cizí jazyky. Domnívám se, že to byla pro ni příležitost, jak se mohla dostat k informacím a k pramenům psaných jazykem, než byla mateřština. Předpokládám, že by tak měla možnost číst díla, články, knihy, které nabízely mnoho informací, z níž si mohla vybrat a stavět na tom svůj názor, postoj k určitým věcem, situacím. Informace dávají dle mého názoru i možnost volby, resp. výběru.

Mohu volit mezi různými možnostmi, podmínkou je ovšem o tom vědět. Informace vedou k úvahám, ke znalostem, zkušenostem, nabízejí mnohé alternativy a člověk má pak možnost volby. Myslím, že i to je případ paní D, která by eventuálně mohla mít přístup ke zdrojům ne pro všechny lidi dostupným. Mám na mysli to, že znalost cizích jazyků ji dávala možnost číst zahraniční literaturu, obeznámit se s názory mnohých spisovatelů, myslitelů, politiků apod. S tím souvisí i budování vlastního pohledu na věc. Podle mého názoru jsou vzdělání, informace, vlastní názor, síla a ochota si za nimi stát ve vzájemné interakci. Dále předpokládám, že paní D vysokoškolské vzdělání tuto možnost dalo.

„Po zániku Sovětského svazu se nedalo odhadnout, jak celá země dopadne. Začala „uzbekanizace“. Dříve se u nás mluvilo povětšinou rusky, na školách se učila ruština, uzbečtina byla pouze druhým jazykem. Mnoho z mých známých a celkově mladší generace téměř uzbečtinu nezažili. Najednou se ale zavedla jako hlavní jazyk. Začala se používat i na úřadech, v televizi se začalo mluvit převážně uzbecky, ve školách se začalo učit uzbecky. Vzemi nastal chaos, nebo aspoň mě to tehdy tak připadalo. Na druhou stranu se otevřela možnost poznávat země okolo SSSR, což bylo předtím nemožné.“

Následující řádky pojednávají o změnách, které nastaly. Rozpad Sovětského svazu zapříčinil chaos a zmatek. Změna nastala v jazyku, kterým se běžně mluvilo. Oficiálně se začala používat uzbečtina, který byla do té doby druhým jazykem. Vystřídala tak ruštinu. Problémem bylo, že mnoho mladých lidí neznalo nový oficiální jazyk. Dovedu si představit, jaký velký zmatek zavládl mezi lidmi v Uzbekistánu. Na jedné straně stál chaos, na straně druhé se lidem otevíraly možnosti, které byly do té doby nepřístupné. Například otevření hranic, cestování. Dalo by se říci, že i tato skutečnost přispěla k tomu, že paní D měla šanci poznávat a zažívat nové věci, získávat zkušenosti, pozorovat a zároveň porovnávat. Nabízel se rozhled.

„Rodiče začali mít problémy v práci. Kvůli nedostatku financí ve státě jim platili čím dál tím méně. Najednou jsme se ocitli v nejnižší vrstvě společnosti, byli jsme chudí. Střední vrstva přestala existovat. Mezi lidmi

narůstala vražednost a závist. Už tehdy jsem začala přemýšlet, zda by nebylo jednodušší a lepší bydlet v Evropě. Po ukončení univerzity jsem musela odpracovat tři roky dle svého zaměření. Byla jsem vyslána do jiného města na jihu Uzbekistánu, přidělili mi byt, ale po příjezdu tam jsem zjistila, že byty už volné nejsou. Musela jsem si pronajmout pokoj na ubytovně za svoje peníze, které jsem téměř neměla. Pracovala jsem pro stát, abych si odpracovala povinnou dobu, a zároveň jsem si přivydělávala, kde se dalo. Musela jsem omezit výdaje, nemohla jsem si dovolit nové oblečení, knihy, jídlo jsem si kupovala jen nejnnutnější. Po roce se zrušil zákon ohledně povinné práce po dokončení univerzity a mohla jsem se vrátit do rodného města. 4 měsíce jsem nemohla najít práci, na konec se mi podařilo sehnat si místo v místních novinách.“

V průběhu této části rozhovoru paní D zesmutněla. Neverbální komunikace tomu nasvědčovala. Svěšená hlava, z tónu hlasu byl slyšet smutek, lítost. Patrné bylo i zpomalené tempo řeči. Na obličejích jí bylo vidět, že vzpomínky jsou stále ještě živé a skličující. Zdá se, že toto životní období bylo pro ni velice těžké. Pokles na nejnižší sociální úroveň na hranici chudoby je podle mého názoru velmi zatěžující hlavně po psychické stránce. Člověk je na něco zvyklý, pak se okolnosti změni a během krátké doby se může ocitnout na dně, je to masivní frustrace. Soudím tak podle výroku: „*Musela jsem omezit výdaje, nemohla jsem si dovolit nové oblečení, knihy, jídlo jsem si kupovala jen nejnnutnější.*“ Obyčejně je podlomené i sebevědomí a mohlo by se vyskytovat negativistické myšlení. Respondentka D dokázala přežít i s minimem, jen s tím nejnnutnějším pro život. Dá se říct, že si sáhla na své vlastní pomyslné dno. Po 4 měsících, kdy hledala práci, si ji našla. Naděje pomáhá překonat horší časy. Doufáme, že všechno zlé pomine a bude lépe. Naděje dokáže v člověku probudit jeho vnitřní sílu, která v něm skrytě dřímá. Ta může zabránit psychickému zhroucení a doslova zachránit život. Dle mého mínění to byl i případ paní D. Víra a naděje ji udržely naživu a nedovolily, aby ji životní okolnosti zlomily. Naopak, dodávaly jí sílu bojovat, vzepřít se a jít dál. Domnívám se, že to svědčí o její houževnatosti, vnitřní síle, odhodlání, neoblomnosti a víře v lepší časy.

„Cestovala jsem po celé zemi a také do zahraničí. Bála jsem se, že to nezvládnou, přece jen jsem neměla vůbec žádné zkušenosti, ale uměla jsem anglicky, což bylo výhodou. Po několika letech se cestování a psaní článků o mezinárodních konfliktech stalo mou vášní. Chtěla jsem zkusit, jestli zvládnou pracovat pro velkou mezinárodní společnost. Podařilo se, začala jsem pracovat pro americkou společnost.“

S novou prací pro místní noviny přišla možnost cestování. Poznávala svět, získávala nové zkušenosti, dozvíдалa se nové věci. Jsem toho názoru, že tato příležitost ji umožnila nejen kariéerní postup ale zároveň i osobnostní vývoj. Úspěch se brzy dostavil. Díky šikovnosti, znalosti angličtiny, zkušenostem, které nasbírala během let, se jí otevřely brány do mezinárodní společnosti.

„Tři roky na to mě poslali do Kirgizstánu. Měla jsem napsat článek o konfliktu mezi Kirgizstánem a Uzbekistánem. Uzbeki v Kirgistanu byli pronásledováni a utlačováni, konflikty byly čím dál tím více vyhrocenější. Kirgistan požadoval, aby se Uzbeki vrátili do své země, část z nich byla obviněna z vlastizrady. Jednou při pořizování nových informací pro článek jsem se dostala do konfliktu se skupinou Kirgizů, kteří mě surově zmlátili. Neptali se, co tam dělám, nebo co od nich chci, jednoduše poznali, že tam nepatřím a chtěli mi to dokázat. Skončila jsem v nemocnici s vážnými poraněními. Od té doby jsem skoro nemohla spát, měla jsem noční můry, trpěla depresemi, musela jsem změnit prostředí a pokusit se zapomenout.“

Paní D byla obětí útoku Kirgizů. Povolání novinářky přináší i svá rizika, která na vlastní kůži měla klientka možnost pocítit. Dle mého názoru bylo toto napadení hlavním klíčovým momentem, kdy se rozhodla, že opustí Kirgizstán, kde psala reportáž o konfliktech mezi Uzbekistánem a Kirgizstánem. Útok měl za následek posttraumatický stresový syndrom, kterého součástí byla nespavost, strach a obavy bez zjevné příčiny, deprese, hrůzostrašné vzpomínky, noční děsy aj. Pro ni nejlepším východiskem byla změna prostředí. Snaha a touha zapomenout na událost ji přivedla do České Republiky.

„V práci mi nabídli místo v pražské pobočce. Okamžitě jsem to přijala. Teď tu žiju už několik let. Ve své zemi jsem byla označena jako persona non grata. Nemohu se tam už vrátit a ani nechci. Jsem spokojena se svým bezpečným životem v Evropě. Život tady je o hodně snazší. Nemusím se každý den bát, nemusím se neustále ohlížet na ulicích, nemusím se bát lidí okolo sebe. Je těžké žít spokojeně, když jste v neustálém strachu. Tenhle pocit bych už nikdy nechtěla zažít. Nechci přijít domů a zavírat všechna okna, kontrolovat dveře před spaním. Dříve jsem rozestavovala židle po celém bytě pro případ, že by mě někdo v noci přepadl. Měla jsem pocit větší jistoty, že bych je uslyšela a probudilo by mě to. I když spát víc než pár hodin denně jsem se naučila až v Praze. Už se nebudím hrůzou, nemám noční můry. Ze začátku jsem se bála poznávat nové lidi. Byla jsem hodně nedůvěřivá a každého jsem se bála. Teď mám spoustu přátel a pomalu se zbavuji strachu z cizích lidí. Což mi vlastně pomáhá i v práci. Mám pocit, že jsem zase našla sama sebe.“

Příchod do Prahy hodnotí velmi pozitivně. Říká, že se jí vede dobře, zbavuje se strachu z cizích lidí, znovu hledá ztracenou důvěru a životní klid. Cítí, že zde, v České republice, toho bude schopna. Potvrzuje to i následující výrok: *„Mám pocit, že jsem zase našla sama sebe.“*

Nejspíše nejsilnější dosavadní emoční zážitek jejího života byl brutální útok Kirgizů. Podle mého názoru právě tato událost byla hnacím motorem, který ji dovedl do Evropy. Asi třetina délky rozhovoru byla zaplněna vyprávěním o vzpomínaném incidentu, který se odehrál při plnění pracovních povinností v Kirgizstánu. Závěr životního příběhu byl neobyčejně emočně nabitý negativními vzpomínkami, které jsou přítomny do dnešního dne. Jejich intenzita postupem času sice utichla, neodezněla však úplně. Mám dojem, že tak silný negativně zabarvený zážitek a vzpomínky na něj se nikdy zcela neztratí. Časem mohou vyblednout, ale v podvědomí zůstanou. Dle mého mínění o tom svědčí i fakt, že jedna třetina rozhovoru byla soustředěna právě na téma „útok“. Dominantní a výrazné byly negativní vzpomínky a strach z hrozícího opětovného útoku.

6. Výsledky a jejich interpretace

Při zpracování kazuistik a narativní analýzy životních příběhů čtyř emigrantek z bývalého Sovětského svazu jsem sledovala několik proměnných – společné a specifické proměnné. V prvních dvou podkapitolách se pokusím objasnit a nastínit společné i rozdílné znaky, které se vyskytovaly v rozhovorech. Součástí třetí podkapitoly jsou i metodologická omezení, se kterými jsem se během výzkumného šetření potýkala.

V osobních příbězích jsem se zaměřila na podobnosti života klientek, na podobné dějové linie, jejich hodnotový systém, příčiny a motivace k emigraci, celkové vnímání a hodnocení situace jak v rodné zemi, tak i v České republice, změny, které nastaly v životě před a po emigraci, rodinné zázemí a prostředí, ve kterém respondentky vyrůstaly. Rovněž jsem se pokusila o interpretaci a hlubší zamyšlení nad příčinami jejich rozhodnutí, jednání a chování. V páté kapitole pak shrnuji výsledky.

6.1 Společné proměnné v narativech

Za společné proměnné, které se v narativech vyskytovaly, vyjmenovávám následovně: vysokoškolské vzdělání, tvrdě pracující rodiče, kladné vztahy v rodině, negativní vnímání rozpadu SSSR, zhoršená ekonomická a sociální situace, změněné postavení žen, nespokojenost s životní situací v SSSR, represe ve státě, pocit nejisté budoucnosti před emigrací, snahu utéct a zachránit se, pozitivní vnímání emigrace, přání lepšího života pro potomky, kladné hodnocení života po emigraci do České republiky, vidinu lepší budoucnosti a prostoru pro seberealizaci, neochotu a obavu vracet se zpět do rodné země.

Respondentky rovněž mají podobné hodnoty, vyznačují se zvýšenou touhou pro dosažení co nejlepších výsledků. Paní A, B i C výrazně popisovaly stísněné podmínky pro život v rodné vlasti. Líčí těžké začátky, komplikovanou situaci v práci a nedostatek financí. Většina z nich musela rychle dospět a postarat se o sourozence. Dalo by se říci, že se díky tomu dá pozorovat jistá nespokojenost již od dětství. Každá z probandek pochází ze vzdělaných rodin. Lze říci, že na ně byly od útlého věku kladeny velké

nároky, které posloužily jako základ pro utvoření „životních hodnot“. Staly se tak hnacím motorem pro další vývoj osobnosti. Doba, ve které respondentky vyrůstaly, žádala velké úsilí a schopnost improvizovat, případně vycházet pouze z toho, co je poskytnuto k dispozici. Omezená svoboda v rozhodování a celkové stísněné sociální prostředí podnítily touhu ke změnám. Dvě z nich (paní B a paní C) se bouřily proti muslimským tradicím. Paní D zažila období národnostních nepokojů a kvůli své národnosti absolvovala kruté zacházení. Příchod do Čech popisuje rovněž skrze určité komplikace, ale je zde cítit výrazný rozdíl v intonaci. Těžkosti v Evropě vnímají optimističtěji s vidinou lepší budoucnosti.

Dalším společným specifickým rysem je schopnost organizovaně převyprávět příběh. První paní A je nyní povoláním psycholožka, zbývající tři jsou novinářky. Lze předpokládat, že jejich povolání a vzdělání vyžaduje dobrou komunikační schopnost a díky tomu byly všechny rozhovory poměrně strukturované. Tím pádem nebylo nutné pokládat velké množství doplňujících otázek. Byly schopné rychle vybrat události relevantní vzhledem k tématu a uspořádat je do časového řetězce. Z toho lze předpokládat, že s odstupem času získaly nad situací jistý nadhled.

Za následující společnou proměnnou by se daly považovat jejich osobnostní vlastnosti. Všechny tyto ženy by se mohly označit za velice silné osoby. Dokázaly se vyrovnat se všemožnými úskalími ve svých životech, překročit je a nenechat se jimi strhnout. Pokračovaly dál i přes všechny problémy, které je potkaly a nenechaly se zmást. Touha žít lepší život je motivovala k vysokým výkonům a velkým změnám. Našly řešení své situace a docílily splnění svých přání. Zároveň je tyto změny motivují k lepší budoucnosti. Všechny si našly uplatnění na trhu práce, jak za těžkých časů ve své rodné zemi, tak i po přestěhování do České republiky. Nezalekly se při emigraci ani případné jazykové a sociální bariéry. Člověk navazuje přátelství nejsnadněji v dětském věku, v dospělosti je tento proces zpomalen a kvůli určité míře nabyté nedůvěry i značně zkomplikován. Při emigraci neměly zaručené jistoty a mohly se dostat do ještě větších problémů než ve své vlasti. Avšak ani to je neodradilo. Emigrace však pro ně není pouhým uzavřením

dřívější kapitoly, stále přemýšlejí o budoucnosti a pořád se individuálně rozvíjejí.

6.2 Specifické proměnné v narativech

Přes všechny společné znaky se najdou i proměnné, které jsou ryze individuální. Pouze tři ze zúčastněných mají děti. Pouze tři pochází ze zemí, kde stále panují nepokoje. Narozdíl od zbývajících tří pouze Paní C se rozhodla pro emigraci až potom, kdy zažila „lepší život“ v Americe. Paní B se na rozdíl od ostatních nevidá se sourozenci. Její sestra je provdana do Afgánistánu. Každá z respondentek vyprávěla příběh jinak. Jednotlivé narativy se liší délkou a formou vyprávění. Paní A se hodně soustředila na dětské vzpomínky, avšak svoje pocity zaměřila povětšinou na počasí a ne sama na sebe. Paní B se hodně soustředila na popis muslimských tradic a jejího nesouhlasu s jejich dodržováním. Paní C více popisovala sekundární rodinu. A paní D se zaměřila na národnostní konflikty.

6.3 Diskuse

Výsledky výzkumu byly limitovány určitými omezeními. První se ukázaly již při získávání dat. Pro snadnější komunikaci s respondentkami jsem zvolila jejich a svůj mateřský jazyk. Avšak pro zafixování údajů v jiné než audio podobě jsem nemohla využít moderní techniku. Všechny programy, které jsem znala, nebyly určené pro zpracování ruštiny. Musela jsem každý rozhovor přepisovat ručně a následně překládat do češtiny, abych je mohla zpracovat. Při překladu jsem vynechávala „slovní plevel“ neboli slova, která vyplňovala prázdná místa ve větách (opakované používání slov jako „vlastně“, „jako“, „takže“). Při překladu, nebo úpravě stylistiky se tedy mohly některé údaje ztratit.

Obsah jednotlivých kasuistik mohl být ovlivněn diskursivním kontextem. Každou z respondentek jsem znala již dříve. Jejich dřívější zkušenost se mnou mohla ovlivnit samotný příběh ať už v pozitivním, nebo negativním smyslu. Některé údaje mohly být pozměněny právě proto, že je vyprávěly známé a ne cizí osobě.

Dá se říci, že poznatky získané v průběhu analýzy se nedají zobecnit na větší skupinu. Jednotlivé příběhy jsou ryze individuální a během výzkumu se nejednalo o početnou skupinu probandů. Tato práce spíše podněcuje k dalšímu přemýšlení a zkoumání. A nedá se říci, že by vyústila v jednoznačné definování motivace k emigraci.

Závěr

V první kapitole teoretické části jsem se zabývala historickým úvodem do problematiky migrace. Byl zde nastíněn současný pohled Čechů na migranty ze zemí bývalého Sovětského svazu a uvedeno několik definic migrace pro snadnější orientaci v problematice. V druhé kapitole se věnuje psychologickým faktorům doprovázejících proces migrace. Zde byl čtenář obeznámen s jednotlivými aspekty, se kterými se mohou cizinci setkat. Ve třetí kapitole teoretické části jsem se věnovala narativní analýze a jejími jednotlivými částmi.

V empirické části jsem popsala metodologii vlastního výzkumu, jeho cíle a způsob výběru respondentek. Tato část mé práce vysvětluje, jak jsem získávala jednotlivá data, charakterizuje výběr vzorku respondentek a etiku výzkumu.

V následující kapitole jsem uvedla jednotlivé kazuistiky a jejich analýzy.

V závěru shrnují výsledky výzkumu a jejich interpretaci. Důležitou částí této kapitoly je diskuse vysvětlující specifické limity šetření.

Použitá literatura

ASLAN, E. *Migrace a kulturní konflikty*. Vyd. 1. Editor Harald Christian Scheu. Praha: Auditorium, 2011, 322 s. ISBN 978-808-7284-070.

BAŠTECKÁ, B., GOLDMANN, P. *Základy klinické psychologie*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001, 436 s. ISBN 80-717-8550-4.

BERRY, J. W., PHINNEY, J. S., SAM, D. L., & VEDDER, P. (2006). Immigrant youth: Acculturation, identity and adaptation. *Applied Psychology: An International Review*, 55 (3), 303-332.

BITTNEROVÁ, D., MORAVCOVÁ M. *Kdo jsem a kam patřím?: identita národnostních menšin a etnických komunit na území České republiky*. Vyd. 1. Praha: Sofis, 2005, 459 s. ISBN 80-902-7858-2.

CAMIC, P. M., RHODES, J., YARDLEY, L. *Qualitative research in psychology: expanding perspectives in methodology and design*. 1st ed. Washington, DC: American Psychological Association, c2003, xvi, 315 p. ISBN 15-579-8979-6.

CHRZ, V. *Možnosti narativního přístupu v psychologickém výzkumu*. 1. vyd. Praha: Psychologický ústav AV ČR, 2007, 152 s. ISBN 978-80-86174-11-2.

HERETIK, A., HERETIK, A. *Klinická psychológia*. 1. vyd. Nové Zámky: Psychoprof, 2007, 815 s. ISBN 978-808-9322-008.

MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2006, 332 s. ISBN 80-247-1362-4.

MORAVCOVÁ, M., SVOBODA, D., ŠÍSTEK, F. *Pravda, láska a ti na „východě“*. ISBN 80-239-7945-0.

PRŮCHA, J. *Interkulturní psychologie: [sociopsychologické zkoumání kultur, etnik, ras a národů]*. 3. vyd. Praha: Portál, 2010, 220 s. Psychologie (Portál). ISBN 978-807-3677-091.

Internetové zdroje

Azyl a migrace. *Ministerstvo vnitra České republiky* /online/. /cit. 27.8.2012/. Dostupné z <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/azyl/migrace.html>

DRBOHLAV, D., LUPTÁK, M., JANSKÁ, E., BOHUSLAVOVÁ, J. Cizinci v České republice /online/. c1999, poslední revize 16.6.2005 /cit. 27.8.2012/. Dostupné z http://www.cizinci.cz/files/clanky/129/ruska_komunita.pdf

Imigranti. *Imigrace* /online/. /cit. 27.8.2012/. Dostupné z <http://www.imigrace.cz/rozdeleni-imigrantu>

Key Migration Terms. *International Organization for Migration* /online/. /cit. 27.8.2012/. Dostupné z <http://www.iom.int/jahia/Jahia/about-migration/key-migration-terms/lang/en#Migrant>

Kulturní šok. *Inkluzivní škola* /online/. /cit.27.8.2012/. Dostupné z <http://www.inkluzivniskola.cz/kdo-odkud-prichazi-do-cr/kulturni-sok>

LOUBALOVÁ, S. *Posttraumatická stresová porucha*. /online/. /cit. 27.8.2012/. Dostupné z http://www.phil.muni.cz/~hump/psychoterapie/deti/Papers/PTSD_Loubalova.pdf s. 5.

Migrace *Demografický informační portál* /online/. /cit. 27.8.2012/. ISSN 1801-2914. Dostupné z: http://www.demografie.info/?cz_migrace

OTČENÁŠEK, J. Cizinci v České republice /online/. c2001, poslední revize 16.6.2005 /cit. 27.8.2012/. Dostupné z <http://www.cizinci.cz/files/clanky/127/Rekove2.pdf>

ZILYNSKIJ, B. Cizinci v České republice /online/. c2003, poslední revize 16.6.2005 /cit. 27.8.2012/. Dostupné z http://www.cizinci.cz/files/clanky/124/Ukrajinci_ceskych_zemi_po_roce_1989.pdf

Příloha č.1. Doplnující pojmy migrace

Azyl – ochranný pobyt, který stát poskytuje státnímu příslušníku třetí země nebo osobě bez státní příslušnosti v souvislosti s jejím pronásledováním zpravidla z důvodů politických (v ČR jsou důvody udělení azylu specifikovány v zákoně o azylu, předpis č. 325/1999 Sb. - Zákon o azylu a o změně zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů).

Uprchlík - státní příslušník třetí země, jemuž bylo přiznáno právní postavení uprchlíka ve smyslu Ženevské úmluvy, a který je oprávněn pobývat na území členského státu. V ČR je osoba, které bylo přiznáno postavení uprchlíka, označována jako azylant.

Cizinec – je každá fyzická osoba, která není občanem České republiky. Pro účely zákona o pobytu cizinců se cizincem rozumí fyzická osoba, která není státním občanem České republiky, včetně občana Evropské unie

Emigrace – změna místa pobytu směrem z území domovského státu; emigrace je procesem, při němž obyvatelé opouštějí své domovské státy s cílem usídlit se v zahraničí

Emigrant – osoba, opouštějící území svého domovského státu s cílem usídlit se v zahraničí

Imigrace – změna místa pobytu směrem na území jiného než domovského státu; imigrace je procesem při němž se na území států usidlují cizinci (viz. definice cizince)

Imigrant – cizinec, přicházející do země za účelem pobytu dlouhodobějšího charakteru

Země původu – země, jejímž státním příslušníkem je žadatel o udělení mezinárodní ochrany. V případě, že jde o osobu bez státní příslušnosti, je to stát jejího posledního trvalého bydliště. Tím se rozumí stát, kde osoba bez státního občanství před vstupem na naše území pobývala a vytvořila si k tomuto státu vazby trvalejší povahy.

Příloha č. 2 Informovaný souhlas

Informovaný souhlas

Paní, narozena (dále jen „respondentka“) souhlasí s tím, že studentka 3. Ročníku oboru Psychologie Pražské vysoké školy Psychosociálních studií, s. r. o. Yuliya Voskoboyuk, narozena 4. 8. 1988 (dále jen „studentka“) využije důvěrných osobních informací ze získaného rozhovoru pro svou bakalářskou práci.

Studentka se ve své bakalářské práci zabývá tématem: *Narativní analýza životních příběhů imigrantů přicházejících do České republiky*. V empirické části této práce budou zpracovány informace získané během rozhovoru. Osobní informace budou pozměněny v rámci zachování anonymity respondentky (ve výše zmíněné práci nebude použito jméno ani datum narození).

Bakalářská práce bude podle § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o Vysokých školách a dle rozhodnutí rektora Vysoké školy č. 3/2007 dostupná veřejnosti k nahlédnutí, a to pět pracovních dnů před obhajobou práce a následně po obhajobě ve výpůjční době v knihovně Pražské vysoké školy psychosociálních studií.

Informovaný souhlas je studentka povinna předložit zkušební komisi při obhajobě bakalářské práce. Tato komise má stejnou povinnost mlčenlivosti a ochrany osobních údajů respondentky.

V případě zájmu ze strany respondentky bude možné bakalářskou práci předložit k nahlédnutí.

V Praze dne

Respondentka

Studentka

Posudek vedoucí bakalářské práce

Autorka: **Yuliya Voskoboynyk**

Název práce: **„Narativní analýza životních příběhů imigrantů přicházejících do České republiky“**

Vedoucí práce: Mgr. Magdalena Koťová

Oponentka: PhDr. Martin Kuška, PhD.

Akademický rok: 2011/2012

Bakalářská práce Yuliye Voskoboynyk se zabývá tématem emigrace žen z republik bývalého Sovětského svazu do České Republiky. Autorka pojednává obecně problematiku migrace, pokouší se popsat psychologii migrantů a teoretickou rovinu práce doplňuje o narativní výzkumnou analýzu životních příběhů žen přicházejících do ČR.

Oceňuji zejména snahu autorky pojednat téma migrace žen (a jejich rodin) skrze prizma životního příběhu. Téma práce hodnotím vzhledem k aktuálnímu dění ve Střední i Západní Evropě jako velmi aktuální. Méně již oceňuji samotné provedení celé práce, jež lze přičíst na vrub značné rychlosti, s jakou text vznikal (tato rychlost je na jednu stranu působivá, na druhou stranu textu bohužel ubírá na kvalitě).

Jako pozitivní hodnotím snahu autorky nahlédnout problematiku migrace v širším kontextu, bohužel musím však konstatovat, že je tak nezřídka činěno pomocí přílišných zjednodušení a subjektivních pohledů na problematiku, bez důkladného dostudování např. historických reálií a jejich kritické analýzy (např. „současný pohled na migranty“, historie migrace v českých zemích...). V textu práce se příliš často vyskytují příliš obecné, a tím vlastně nic neříkající věty („Světová globalizace bezesporu ovlivnila různými způsoby

vývoj moderní společnosti v mnoha směrech,)). Očekávala bych i poněkud hlubší analýzu tématu „psychologie migrantů“. Některé kapitoly (3) jsou poněkud torzovité. Celkově by práci prospělo pečlivější vypracování.

Práce se zdroji je v celku adekvátní, jen místy cituje autorka ne zcela relevantní zdroje. Mísí dvě citační formy, což není šťastné. Uvádění originálu textů pod čarou neodpovídá běžnému úzu. Uvítala bych taktéž kritickou analýzu zdrojů. Zde je nutné poznamenat, že dostupnost literatury týkající se problematiky migrace v českém kontextu je značně omezená. Stylistická rovina práce je spíše nižší, v textu se vyskytuje značné množství gramatických chyb, chybějících či přebytečných čárek atp.

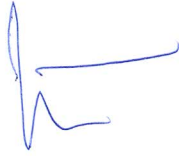
Empirickou výzkumnou sondu hodnotím jako vcelku nejzajímavější část práce, ocenila bych však, kdyby se autorka snažila například využít jednu z mnoha metod narativní analýzy životních příběhů, text by tak disponoval lépe ukotvenou metodologií a možná by se autorka vyhnula některým subjektivním závěrům.

Otázka pro autorku: Je možné považovat respondentky výzkumu za do jisté míry ne zcela typické reprezentantky populace zemí býv. Sovětského svazu (a pokud ano, v čem tato netypičnost spočívá)? Pokud ano, je možné, že tato „netypičnost“ jim mohla usnadnit proces emigrace?

Závěrem: Práci připouštím k obhajobě.

Navrhovaná hodnocení: dobře.

V Praze, dne 15. 9. 2012

Mgr. Magdalena Kotová

**Posudek vedoucího/opponenta bakalářské/diplomové práce
na Pražské vysoké škole psychosociálních studií**

Jméno a příjmení studenta/-tky: **Yuliya Voskoboynyk**

Obor studia: **Sociální práce se zaměřením na komunikaci a aplikovanou psychoterapii**

Název práce: **Narativní analýza životních příběhů imigrantů přicházejících do ČR**

Vedoucí/oponent práce: **PhDr. Martin Kuška, Ph.D.**

Technické parametry práce:

Počet stránek textu (bez příloh): **60**

Počet stránek příloh: **2**

Počet titulů v seznamu literatury: **19**

0**	1	2	3	4
-----	---	---	---	---

Výběr tématu

Závažnost tématu

	X			
--	---	--	--	--

Oborová přiléhavost tématu

	X			
--	---	--	--	--

Originalita tématu a jeho zpracování

		X		
--	--	---	--	--

Formální zpracování

Jazykové vyjádření (respektování pravopisné normy, stylistické vyjadřování, zvládnutí odborné terminologie)

		X		
--	--	---	--	--

Práce s odbornou literaturou a prameny (citace, parafráze, odkazy, dodržení norem pro citace, cizojazyčná literatura)

			X	
--	--	--	---	--

Formální zpracování (jasnost tématu, rozčlenění textu, průvodní aparát, poznámky, přílohy, grafická úprava)

		X		
--	--	---	--	--

Metody práce

Vhodnost a úroveň použitých metod

	X			
--	---	--	--	--

Využití výzkumných empirických metod

		X		
--	--	---	--	--

Využití praktických zkušeností

X				
---	--	--	--	--

Obsahová kritéria a přínos práce

Přístup autora k řešené problematice (samostatnost, iniciativa, spolupráce s vedoucím práce)

X				
---	--	--	--	--

Naplnění cílů práce

		X		
--	--	---	--	--

Vyváženost teoretické a praktické části v daném tématu

	X			
--	---	--	--	--

** 0 – nehodnoceno; 1 – výborně; 2 – velmi dobře; 3 – dobře; 4 – neprospěš/a

Návaznost kapitol a subkapitol

		X		
--	--	---	--	--

Dosažené výsledky, odborný vklad, použitelnost výsledků v praxi

		X		
--	--	---	--	--

Vhodnost prezentace závěrů práce (publikace, referáty, apod.)

		X		
--	--	---	--	--

Otázky a náměty k diskusi při obhajobě:

- 1) Emigrace ze země s nevyhovujícími ekonomickými, bezpečnostními, politickými, náboženskými a dalšími podmínkami bohužel nemůže být řešením pro všechny, kteří by o opuštění daného státu mohli mít zájem. Jak autorka vnímá **populační vývoj v evropských zemích** (Německo, Francie, Velká Británie, Belgie ad.), kde spolu s ním zesiluje také prosazování islámských tradic, před kterými do Evropy migrovaly i některé z jejích respondentek?
- 2) V anotaci přislíbený **historický kontext** je omezen na několik zmínek o SSSR a o předsudcích Čechů pramenících z totalitní éry, s odstavci o řeckých imigrantech z roku 1948 a o zahraničních studentech z 2. pol. 19. st. Současnost je charakterizována „nárůstem mezinárodní migrace“, ČR je prezentována jako monokulturní, „která se postupem času přizpůsobuje celosvětovým změnám a tím pádem už není tolik unifikovaná“. Zaznamenala autorka např. skutečnost, že ještě před 67 lety žilo na českém území přibližně 30 % obyvatel německé národnosti? Případně – pro tuto práci dle mého názoru velmi podnětné – zamýšlela se nad příčinami několikasetletého stěhování národů, probíhajícího v evropském prostoru ve 4. - 8. století?
- 3) Z čeho autorka vychází při **charakteristikách starší tuzemské generace**, kdy tvrdí, že „všechno nové a neznámé ji určitým způsobem odrazuje až děsí ... jejich dosavadní jistoty byly narušeny, kotvy zajišťující stabilitu a neměnnost zanikly ... je přirozené, že nové etnické skupiny přicházející do dříve uzavřeného státu, budou hostitelské obyvatelstvo zneklidňovat“? V živé paměti mám až nekritický obdiv generace mých rodičů ke všemu západnímu (ne odrazování a děs, ale přitažlivost), doufání v (nikoliv však odvahu k) zhroucení totalitního režimu a značnou porevoluční chuť (a reálnou možnost) cestovat (tj. poznávat nové a neznámé) a navazovat individuální mezinárodní přátelské vazby, pravda, převážně dříve upíraným západním směrem...
- 4) Proč se až (a pouze) na s. 29 dozvídáme, že všechny respondentky jsou v pokročilé fázi terapie? A informaci, že se autorka se všemi svými respondentkami znala už dříve, nalézáme až na samém konci bakalářské práce (s. 56)?
- 5) Proč není obecně přijímaná definice migranta OSN (viz s. 14)?
- 6) Jaké údaje se mohly ztratit při překladu a úpravě stylistiky (viz s. 56)?

Celkové hodnocení práce (klady, nedostatky):

Oponentské výtky:

- s. 14, 2. odstavce by zasluhoval aktualizaci – současná práce zpravodajských médií s etnicitou je trochu jiná (v práci uváděné údaje jsou z výzkumu AV ČR starého 10 let);
- sice jde o text v závorce (s. 14), ale jeho logice nerozumím: „zařazení do řad mafie by se dalo vlastně nazvat předsudkem a strachem z neznáma“;
- kapitola 1.3.3: neznámý důvod, proč je pod čarou uveden celý výchozí text v angličtině;
- s. 19 končí kapitola parafrázovaným textem: „Jednotlivé státy postrádají ucelený systém pro kontrolu nelegální migrace“ – neznámý je postoj autorky k tomuto faktu, který – jak též parafrázovaný zdroj také uvádí – „zjednodušil přesun mezi jednotlivými státy EU“;
- s. 20: pojem *kulturní šok* je citován pouze z internetového zdroje *Inkluzivní škola* a ne z relevantní odborné literatury;
- některé téměř celé kapitoly sestávají pouze z citovaného a parafrázovaného textu, např. 2.5, 3.1, 3.2;
- nejednotné užívání pojmu: např. s. 9 a 54: probandky, např. s. 28: respondentky;
- chybí závěrečné bibliografické údaje;
- závěr je bohužel jen shrnutím obsahu.

Autorce nevytýkám ne zcela perfektní stylistiku, nicméně níže uvedené gramatické chyby by se v bakalářské práci vyskytnout neměly: s. 9: žen, které se přestěhovali; s. 10: věnuji se faktorům doprovázející~~ch~~; s. 12: nepokoje a represe zapříčinili; s. 13: Pešková taky; s. 14: (osoby se) rozhodli; s. 20: vznik úzkosti nebo anxiety, jako reakci na; s. 23: odborníci přes interkulturní psychologii; s. 33: dysharmonický; s. 36: kriminalita mohla vézt; s. 39: vrátili se muslimské tradice; s. 43 a 52: České Republiky.

Vysoce hodnotím pořízení velmi zajímavých rozhovorů. Místy se však autorka, dle mého názoru, dopouští v pasážích převypravujících a komentujících přepisy částí rozhovorů, určitého nekorektního překrucování výpovědí, jakoby se snažila přidat své myšlenky k respondentčím: s. 46, 4 poslední řádky předposledního odstavce, nebo s. 50: R: „v zemi nastal chaos, nebo aspoň mě to tehdy tak připadalo“ -> převyprávění/komentář: „Rozpad Sovětského svazu zapříčinil chaos a zmatek ... Dovedu si představit, jak velký zmatek zavládl mezi lidmi v Uzbekistánu“.

Celkově hodnotím práci jako zajímavou a originální (zejména její empirickou část), splňující požadavky na tento typ prací kladené.

Doporučení k obhajobě: doporučuji/~~nedoporučuji~~*

Navrhovaná klasifikace: velmi dobře až dobře, dle výsledku obhajoby

Datum, podpis: 12. září 2012

* nehodící se, škrtněte